פרייז 25 גראָשען · XVI־טער יאָהרגאַנג · — Opłata pocztowa — uiszczona ryczałtem. · „Radomer-Kielcer Leben“ 6 (756) · היינט 8 זייטען

ראַדאָמער-קעלצער לעבן

Radom, dnia 10 Lutego 1939.
ראַדאָם, פרייטאָג כ״א שבט תרצ״ט
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

אַבטיילונג פאַר אָסטראָוויעץ אָפּאַטאָוו, וויערזשבניק און סביבה אויף זייט 8

אַבטיילונג פאַר קעלץ אויף זייט 8

פראָפ. פעראיין פון דערנערונגס אַרבייטער
אין ראַדאָם זשיטניע 5

מעלדונג

מיר גיבען צו וויסען אַלע בעקער׳ס פון ראַדאָם און אומגעגענד וועלכע וועלען באַקען **היי־יאָהר מצות**

נישט צו נעמען קיין ווייטיגע אַרבייטער צו דער אַרבייט נאָר אויס־שליסליך אַרבייטער פון פעראיין.

כדי אויסצומיידען אומגעוואינשענע קאָנפליקטען לעגען מיר פאַר די מצה־בעקער׳ס צוצופאַסען זיך צו דער מעלדונג.

וועגען אַרבייטער: שיבער, קנעהטער און טרעגער דאַרף־מען זיך ווענ־דען צום פעראַ״ין.

מצה = קאָמיסיע.

דאַנקזאַגונג.

מיר שיקען איבער אויף דעם וועג אַ הערצליכען דאַנק אונזער חשוב׳ען לאַנדסמאַן ה׳ **משה ראַדאָמסקי** אין ניו־יאָרק פאַר די **50** דאָלאַר, וואָס׳ער האָט געשיקט פאַר אונזער אינסטיטוציע, וועלכע לעבט איבער אַ שווערען פינאַנסיעלען קריזיס.

מיר דאַנקען איהם נאָך אַמאָל פאַר זיין געדענקען אין די אָרי־מע קינדערלעך, וואָס ווערן ערצויגען, געשפּייזט און געקליידט.

מיט אַכטונג און גרוס
די פערוואַלטונג פון חינוך־ילדים
אין ראַדאָם.

Z intencji zaręczyn
panny Cheli Horowiczówny
z panem
Chaimem Kormanem
dużo szczęścia narzeczeństwu
rodzicom dużo pociechy życzą
Gutmanowie (Rynek 2)

אַ הערצליכען מזל־טוב ווינשען מיר אונזער ליבע טאָכטער
חיה׳לע
צו דער פאַרלאָבונג מיט דעם ה׳
חיים קאַרמאַן
עלטערן, שוועסטער און קינדער.

Jesienią, zimą, wiosną czy latem, pij zawsze
Z DZWONKIEM HERBATĘ!

אונזער ליבע שוועסטער און שוועגערין דריקען מיר אויס דעם טיפסטען צער פון זייער יונג פאַר־שטאָרבענער געליבטער

טאָכטער
אסתר ראָזענבערג נ. ע.
(פון דער היים מילשטיין)

זאָלן זיי מעהר נישט וויסען פון קיין צער.

יאַנטשע זילבערבערג מיט דער פרוי און קינד.
רבקה זילבערבערג

דאַנקזאַגונג.

אונזער הערצליכען דאַנק דריקען מיר אויס אונזער געעהרטען ראַדאָמער לאַנדסמאַן ה׳ **משה ראַדאָמסקי** אין ניו־יאָרק פאַר דו געשיקטע **25** דאָלאַר פאַר אונזער אינסטיטוציע.

מיר בעטען תמיד צו געדענקען אין אונזערע אָרימע קימפעטאָרינס.

מיט אכטונג און גרוס
די פערוואַלטונג פון קימפעטאַרען־פעראיין
אין ראַדאָם.

Wyrazy szczerego współczucia
koleż. naszej Reginie i Rodz. Milsztein
z powodu śmierci
Ich Córki i Siostry
B. P. **EDZI**
wyrażają
Bajtlerowie
(Reja 24)

אַ זיכער ווירקזאַם מיטל

געגען אַרטעריטיס און עצירות איז „לבנון״, וואָס ווערט עמפּפעהלט פון מע־דיצינישע אויטאָריטעטען. „לבנון״ איז אַ קאָנפיטורע פון די בעסטע ארץ־ישראל פרוכטן. צו בעקומן פערצאָ 4 ביי דער פירמע שיינמאַן.

Stroskanej Rodzinie PRZEMYSŁAW
z powodu przedwczesnej śmierci
Syna ich i Brata
B. P. **WULFA**
wyrazy szczerego współczucia składa
Firma oraz Dyrekcja
A. Rotenberg i S-ka
w Radomiu.

Wyrazy najgłębszego współczucia Rodzinie **PRZEMYSŁAW**
z powodu przedwczesnej śmierci Ich Syna i Brata
b. p. **WULFA**
składa:
Personel biurowy Firmy
A. Rotenberg i S-ka
w Radomiu.

Ogłoszenie zapowiedzi ślubnych

צום ערשטען מאָהל

1. ישראל קערשבערג בן לייבוש און אסתר ווייסבאָרט מיט רוחמה שטערנ־בערג בת חיים יואל און דאָברא פון לענגאָ.
2. ירחמיאל שניידער בן ברוך און פערל פון האַמערשטיין, מיט באַטשא האַנדעלסמאַן בת יודל און ביילא פון גרובשטיין.
3. דוד שאַץ בן חיים הירש און מיכלה הינדא פון טרוקענבערג, מיט קופערשמיט בת יחיאל און רחל פייגא פון צוקער.
4. אברהם פרידלאַנד בן ישראל מאיר און רבקה רעכל פון קליגסבערג, מיט חיה שרה שפייזמאַן בת יוסף מארקל און דבורה.

צום צווייטען מאָהל

1. הירשל ראָזענצוויג בן יצחק און מלכה פון ראָזענצווייג, מיט רויזא עיזמאַן וועל עיזענמאַן בת משה און פראַנדל פון ראָזענפערל.
2. אלקנה בירענבוים בן אברהם ירמיה און חיה הינדא פון מאָרגען, מיט חנה בת יוסף חיים עפשטיין און אסתר פון גליימאַן.

צום דריטען מאָהל

1. מרדכי דוד יעדוואָב בן אברהם און פייגא פון פליישער, מיט מאַרגולא ראָזענצווייג בת נ. נ. און אסתר ראָ־זענצווייג
2. רפאל ראַפּאַלאָוויטש בן מאָטיל און רויזע שרה פון ראָזענצווייג, מיט הינדע לאַנדבערג בת מאיר און געלא פון אייזענבערג
3. ישעי׳ סאַנקאָוויטש בן יוסף און פייא פון הערשקאָוויטש, מיט חיה חוה טייטעלבוים בת זעליג און הינדא יוטאי
4. ראובן באַרענשטיין בן יחיאל יוסף און רחל פון באַרענשטיין, מיט מלכה לעווין בת גרשון און בלומה פון ציעשלער.

קאַנצעלאַריע פון הרב אב״ד דפה רדום.

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נייע גאַרדעראָבעס, שניי־ווייסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבעריי און פראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. Hempel

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס׳האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פרובן און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבייט. ס׳ווערט אויך געוואַשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך

צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיצ. טעל 19-70
פיליעס: זשעראָמסקי 1 טראַוגוטטא 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59

ביליג צו וואַשען און פעלושען

מיר גראטולירן הערצלעך אונזער ליבען ברודער און שוואגער
חיים קארמאן
צו זיין פערלאבונג מים פר"ל:
חיה הורוויטש
דעם יונגען פאר ווינשען מיר גליק און צופרידענהייט און די עלטערן פיעל נחת.
שמחה ניימאן און פאמיליע.

צו דער פערלאבונג פון אונזער ליבן ברודער און שוואגער
חיים קארמאן
מיט פרל.
חיה הארוויטש
ווינשען מיר זיי א גליקליכע צוקונפט.
מאטעל קארסאן און פאמיליע.

צו דער פערלאבונג פון אונזער ליבען ברודער און שוואגער
חיים קארמאן
מיט פרל.
חיה הארוויטש
ווינשען מיר זיי פיעל גליק און צופרידענהייט.
שלמה װאלצבערג און פאמיליע.

נאך אפשר היינט, אדער מאנטאג זאל געעפענט ווערן די שוהל, בתי־מדרשים, די חדרים און שולען

די גמינע און הרב קעסטענבערג האבען נעכטען, דאנערשטאג אינטערווענירט אין דער סטאראסטווא און ביים פאוויאטאווען דאקטאר ציווינסקי וועגען עפענען די שוהל, די בתי־מדרשים, חדרים, און שולען. זיי האבען בעקומען אנטפער, אז נאך אפשר היינט פרייטאג אדער מאנטאג וועלען אלע בתי־תפילות, די חדרים און שולען געעפענט ווערען.

נעכטען דאנערשטאג איז געווען א ידיעה פון „דאפ" אין דער ווארשאווער פרעסע, אז „די גרויסע שוהל, ווי אויך דאס בית המדרש הגדול זענען לויט דער פעראָרדנונג פון דער ענטשפרעכענדער מאכט צוריק געעפענט געווארען".

אט ווי אזוי דער ראדאמער שלימזל'דיגער קארעספאנדענט פון „דאפ" האט זיך צוגעאיילט און אנגעגעבאקען א ליגען. די דאזיגע „נייעס" האט ער געוויס געשיקט צום „דאפ" מיטוואך, ווען ס'איז נאך אינגאנצען נישט געווען בעוויסט, ווען די שוהל מיט'ן בית־מדרש ווערען געעפענט און צי זיי וועלען בכלל געעפענט ווערען.

ס'האט זיך דעם „קארעספאנדענט" גע'חלומ'ט און ער איז געלאפען מיט'ן חלום אזש קיין ווארשא, וואו ער האט אבגענארט דעם „דאפ" מיט די ווארשאווער צייטונגען.

בעריהמטער פילם־סצענאר פון אונזער בן־עיר א. לערמאן

דער בעקאנטער שריפשטעלער און זשורנאליסט א. לערמאן פון ווארשא האט אנגעשריבען א סצענאר צו א פילם דער „חכם", וועלכען ס'האט אבגעקויפט א בעקאנטע ווארשאווער פילם־אונטערנעמונג.

עס ווערען שוין געמאכט פארבערייטונגען צו רעאליזירען דעם פילם. די הויפט־ראלען וועלען שפיעלען די בעסטע יודישע דראמאטישע שוישפילערינ'ס פון פוילען. אויסער דעם וועט ספעציעל אראבגעברענגט ווערען פון ניו־יארק איינע פון די בעסטע שוישפילערינ'ס פונ'ם יודישען טעאטער. רעזשיסירען דעם פילם וועט א בעקאנטער פילם־רעזשיסער, וועלכער האט זיך אויסגעצייכענט מיט רעזשיסירען פיעל פוילישע פילמען.

א. לערמאן האט שוין בעקומען אנאפערטע אויך פון א צווייטער פילם־פירמע צו שרייבען א סצענאר פאר א פילם, וואס דארף שילדערען דאס לעבען פון דער היינטיגער מאדערנער יודישער יוגענד אין פוילען.

א. לערמאן איז א ראדאמער בן־עיר און שטאמט פון א בעקאנטע און אנגעזעהענע פאמיליע. שוין אין זיינע יונגע יאהרען האט לערמאנ'ען געצויגען קיין ווארשא, וואו זיינע בעלעטריסטישע פעהיגקייטען האבען איהם אריינגעפיהרט אין דער שרייבערישער משפחה.

א. לערמאן האט א סך זכרונות פון ראדאם און שוין נישט איינמאהל האבען זיי געפונען אנ'אבקלאנג אויף די שפאלטען פון אונזער צייטונג.

מיר בעגריסען אונזער חבר און פריינד א. לערמאן צו זיין גרויסען סוקצעס אויפ'ן געביעט פון פילם.

אונזערע בעמערקונגען צו דער מארגענדיגער אלגעמיינע פערזאמלונג פון „ארט"

פערהאן אין שטאדט אן אינסטיטוציע מיט'ן נאמען „ארט"; פערהאן אויך דארט א פערוואלטונג, א פערסאנאל, אינסטרוקטארען, קורסען, שילערינ'ס, הכלל אלץ וואס איז נויטיג צו ענטוויקלען א טעטיגקייט. און דאך... איז עפעס־נישט אין ארדנונג. עפעס קלאפט נישט און שטערט צו דערגרייכן די געהעריגע רעזולטאטען, וועלכע די געזעלשאפט האט מיט רעכט דערווארט אין פון אזא אינסטיטוציע.

ווער איז דא דער שולדיגער? וואס איז די מניעה, צוליב וועלכע „ארט" שטעהט אויף א טויטען פונקט און קען נישט פערווירקליכען די ציעלען, וואס די ארטיגע גרינדער האבען זיך געשטעלט?

ווי טרויעריג עס איז דארט די לאגע בעווייזט דער פאקט, אז די היגע פערוואלטונג טראגט זיך ארום מיט'ן געדאנק געגען איהר ווילען אפצוגעבען זיך אין דעמיסיע, ווייסענדיג, אז דער דאזיגער שריט קען גורם זיין צו פערלירען די אזוי וויכטיגע פאזיציע, וואס איז מיט שווערע מיה און מאטערניש אויפגעבויט געווארען.

לויט אלע וואהרשיינליכקייטען טראגט דא א גרויסע שולד די „ארט"־צענטראלע אין ווארשא, וועלכע דערשאצט נישט די גרויסע מיה און גוטען ווילען פון די היגע „ארט"־טהוער און קומט נישט אנטקעגען מיט דער נויטיגער און ענטשפרעכענדער הילף.

אויף אזא אופן בעקומט זיך, אז די „ארט"־צענטראלע, אנשטאט צו העלפען פונאנדערבויען איהרע אפטיילונגען, שטערט זי און האמעוועט גאר די טעטיגקייט זייערע.

אזא לאגע קען ווייטער נישט טאָלערירט ווערען, ווייל עס דראהט אן ערנסטע סכנה, אז די היגע אפטיילונג זאל זיך פונאנדערפאלען.

וואס ענטפערט און וואס רעכענט צו טהון די „ארט"־צענטראלע אין ווארשא?

א גרוס פון די ראדאמער לאנדסלייט אין פאריז

אונזער ראדאמער לאנדסמאן נ. מייכער, וועלכער איז צוליב די בעקאנטע אנטי־יודישע געשעהענישען אין וויען, אוועק אויף עמיגראציע קיין פאריז, שרייבט אונז אין זיין בריעף:

„מיט א יאהר צוויי צוריק וואלט מיר אודאי לייכטער געווען צו שרייבען וועגען לעבען פון די ראדאמער לאנדסלייט אין אויסלאנד. אבער דאן האב איך נאך נישט געטראכט, אז איך וועל זיין אויף עמיגראציע און אויפהאלטען זיך אין פרייען דעמאקראטישען פראנקרייך.

דורך דער קורצער צייט, וואס איך פערברענג דא אין פאריז, איז מיר אויסגעקומען צו טרעפען א סך ראדאמער, וועלכע האבען זיך דא גאנץ שעהן איינגעארדענט. כמעט 90 פראצ. פון זיי האבען אין פראנקרייך אויפגעלעבט זייערע פאכען ביי וועלכע זיי זענען געווען בעשעפטיגט אין זייערע געוועזענע אלט־איינגעזעסענע היימען, און אזוי־ארום געבראכט צו אנ'אויפלעבונג אין געווימע צווייגען פון דער פראנצויזישער פראדוקציע. א דאנק זייער איניציאטיוו און פאך־קענטניס זענען ענטשטאנען נייע פאבריקען פון שיך און לעדער, וועלכע בעשעפטיגען על פי רוב פראנצויזישע ארבייטער.

פון דעם איז אליין צוזעהן, אז מ'האט זיך מיט אונזערע ראדאמער לאנדסלייט גארנישט צושעמען.

ליידער האט זיך דאס ווייטערדיגע אויפארבייטען זיך פון אונזערע ברידער אין פראנקרייך א ביסעל אבגעשטעלט, מחמת די פאליטישע לאגע וואס האט געבראכט א שלעכטע אויסווירקונג אויפן געביעט פון האנדעל און ארבייט. צוליב אט די סיבות, האב איך בעגעגענט א סך, וואס געהען ארום אהן ארבייט. דאך פערלירט מען זיך נישט. מען ענטוויקעלט א געזעלשאפטליכע טעטיגקייט און איינער העלפט דעם צווייטען, ווי ווייט זיינע מעגליכקייטען טראגען אויס.

די לעצטע צייט האט זיך די לאגע א סך פערערגערט. עס קומט שווער אן דאס טוישען די אויפהאלט־קארטען און ס'איז אויך שווער צו בעקומען די ארבייט'ס־קארטע, אבער ווי שוין פריהער געזאגט טראגען די שולד דערפאר די אלגעמיינע פאליטישע פערהעלטנישען פון דער יעצטיגער צייט.

איך מוז דערביי צוגעבען, אז נישט איינער פון אונזערע ראדאמער לאנדסלייט טראגט זיך ארום מיטן געדאנק ערגיץ ־ וואו אויסצוואנדערען. אבער וואוהין, ווען אפילו די דייטשע און עסטרייכישע פליטים האבען נאך נישט קיין מקום־מנוחה?

אזוי פיעל־ווייניג שטעלט זיך איצט פאר דאס לעבען פון אונזערע לאנדסלייט אין פאריז".

נ. מייכער.

פאריז דעם 6/II 1939

נישט 275 נאר 300 דאלאר

נעכטען, דאנערשטאג, האט אונז ה' משה רובינשטיין מיטגעטיילט, אז ס'איז געקומען 300 דאלאר פון אמעריקא, און, אז די דאלארען זענען שוין דא.

די חלוקה איז די זעלבע, וואס מיר ברענגען אויף א צווייט ארט, מיט דעם איינעם אונטערשיד, וואס עס קומט נאך צו דער קימפעטארען־פעראיין פאר וועלכען ס'איז אנגעוויזען 25 דאלאר.

די 300 דאלאר זענען אנגעקומען אויף די נעמען פון מ. רובינשטיין, מ. דען, סט. קוראוור.

ווייזט אויס, אז ווען מיר האבען געשריבען וועגען 275 דאלאר, האבען די אינפארמאטארען נאך אליין נישט געוויסט גענוי, וויפיעל און פאר וועמען.

יודיש טעאטער.

היינט און מארגן ווערט אויפגעפירט „שולמית" און „בר־כוכבא", פון די ארטיסטען דוד זיידערמאן און חנה לערנער.

אלגעמיינע פערזאמלונג פון „א ר ט"

שבת דעם 11 לוטי ה. י. 7 אוונד קומט פאר
אנ'אלגעמיינע פערזאמלונג
פון די מיטגלידער פון „א ר ט" (זשעראמסקי 27).
די אנוועזענהייט פון אלע מיטגלידער איז א נויטווענדיגקייט.

די פערוואלטונג.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דער פאמיליע **יאקובאוויטש** (ווארשא)
צוליב דער שמערצליכער אבידה וואס האט זיי געטראפען דורכן טויט
פון זייער אונפערגעסליכען מאן און פאטער
נ ח מ ן ז"ל
זייט געטרייסט און ווייסט נישט מעהר פון קיין צער

פאמיליעס: **הערץ** און **שיינבוים**

ווילט איהר בעהערשען דעם קריזיס?

איילט שנעל און קויפט א לאס אין דער בעוויסטער לאנגיעהריגער קאלעקטור

איטשע מאיר סטמיאטיטש

ראדאם, רווינסקא 25

וואו עס זענען ביז היינט שוין געפאלען:

100.000	זל.	אויף	נום.	32805
50,000	„	„	„	56091
50000	„	„	„	67790

און פיל געווינסען צו 10000 און צו 5000 און נאך פיל בעדייטענדע געווינסן. און אויך ביי די 43־טע לאטעריע איז ארויס ביי די דריטע קלאס 2000 זל. און ביי די 4־ער קלאס 10,0 0 זל, און 5,000 זל. און נאך איינציגע געווינסלעך דעריבער פערזוימט נישט דען ביים פאריגען מאל האט מיר אויסגעפעלט לאסן.

דעם טיפסטען מיטגעפיל דריק איך אויס דער פריילין
הדסה מילשטיין
צוליבן פריהצייטיגען טויט פון איר הייס־געליבטער שוועסטער
אסתר ראזענבערג
(פון דער היים מילשטיין)
זאל דאס זיין דער לעצטער צער אירער.

גבריאל ווייסמאן.

איינשרייבונגען

אויפ'ן קודס פון קאנפעקציע און גארסעטן
באר ביז'ן 18־לוטי ה. י. אין דער געזעלשאפט „ארט"
זשעראמסקי 27.
די קאנצעלאריע איז טעגליך אפען
פון 4 ביז 8 אווענד, חוץ פרייטאג און שבת.

Drogiemu Bratu i Szwagrowi Mońkowi,
Bratowej i Szwagerce Toli Rosenfeldowej
oraz Rodzinie Rotenberg
z powodu śmierci Ich Teściowej i Matki b. p.

TYLI ROTTENBERG

wyrażają współczucie

Klara i Arnold Rosenfeldowie.

פון דער פרץ־ביבליאטעק.

אין די נעכסטע טעג וועט גערופען ווערען א פערזאמלונג פון קאמיטעט, מיט נאהענטע פריינד ווי ס'וועט אנגעגעבען ווערען א בעריכט פון דער טעטיגקייט אויפ'ן יאהר 1938 און ס'וועלען ווערען אויך ארומגערעדט פראגען פון דער ווייטערדיגע טעטיגקייט. די ביבליאטעק־לייטונג האט זיך געשטעלט פאר א ציעל, צו פיהרען א ברייטע אויפקלערונג'ס־ארבייט, צווישען די ראדאמער שיכטען, — צו פאפולאריזירען און צוגענגליך מאכען פאר דעם ברייטען לעזער עולם די שאפונגען פון דער יודישער און אויך העבראישער ליטעראטור.

אין לאקאל פון ביבליאטעק איז אדורכגעפיהרט געווארען א גרינדלעכער רעמאנט, וועלכער בעצוועקט קודם כל צו פערגרינגערען דעם לעזער זיין קומען אין ביבליאטעק־זאהל. ס'ווערט אויך געפלאנט צו שאפען א לעזער־זאהל און א ספעציעלע וואנד טריבונע וועלכע וועט אינפארמירען וועגען די נייעסטע ווערק פון דער יודישער, העבראישער און וועלט ליטעראטור.

קאמוניקאט

ראדאם ערב די שטאדט-ראט-וואהלען.

קאטוילישער בלאק געוואלט מאכען יד-אחת מיט דער ענדעציע — געפאהרען שליסען אחדות — ראדאם אין געפאנגשאפט פון יודען — פויליש ראדאם פאר פאליאקען — אלע אונטערנעמונגען ברויכען ווערען פערוואלטעט פון פאליאקען, ראטעווען פון פערברעכערישען תלמוד — דאס זאל זיין דער פראגראם פון קאטוילישען בלאק.

ראדאם קען דאך נישט זיין קיין אויסנאהם און ווי אין אנדערע שטעט, וועלען אויך דא בקרוב פארקומען שטאט-ראט-וואהלען. ווי מען הערט זאל דאס געשעהן שוין אין מאנאט אפריל.

ווי ס'איז צו זעהן איז נאך געבליבען א קורצע צייט און דעריבער ווערט פערשטענדלעך, וואס ארום אט די וואהלען האט זיך שוין אנגעהויבען א בעוועגונג ביי פערשידענע פאליטישע פארטייען, וואס ווילען דורך זייער צוגרייטונג'ס-ארבייט אויסברוקירען דעם וועג פאר די צוקונפטיגע בעלי-בתים פון שטאדט.

דער דאזיגער וואהל-טומעל איז דערווייל בלויז קענטיג אויף דער פוילישער גאס און שפיגעלט זיך דער עיקר'שט אב אויף די שפאלטען פון דער ארטיגער פוילישער פרעסע, פון וואנען מיר ברענגען דא א בינטעל ידיעות.

פון די ערשטע סיגנאלען צום וואהל-קאמף האט מען לכתחילה געקענט מיינען, אז אויף דער פוילישער גאס וועלען זיך אויסבילדען צוויי לאגערען: פון איין זייט א קאטויליש-ענדעקישער און פון דער צווייטער זייט די פ. פ. ס. צוזאמען מיט איהרע קלאסען-פעראיינען און דעמאקראטען.

דאס איז אבער בלויז געוועזען אן השערה, א וואהרשיינלעכקייט. מ'האט זיך טאקע געפארעט, געמיהט זיך צו דערפיהרען צו א פעראייניגונג צווישען דער היגער ענדעציע מיט'ן קאטוילישען בלאק, און ווי די ארטיגע פרעסע אינפארמירט, זענען זאגאר געפאהרען אלס פארשטעהער פון די אויבענדערמאנטע גרופירונגען, די ה"ה סאלטיק, אדוו. גאיעוויטש און דער גלח ד"ר קאשינסקי צום ביסקופ לארעק, וועלכער האט געזאלט ברענגען צו אן'אויסגלייך צווישען די צוויי צדדים אין דער פארם פון א געמיינזאמען בלאק. אבער לויט די זעלבע אינפארמאציעס האבען אלע בעמיהונגען און אחדות-פרובען פארלויפיג נישט געהאט קיין שום רעזולטאט.

איז דעריבער געבליבען צו מאכען שבת פאר זיך. און דער ערשטער וואס האט זיך שוין מקדים געווען צום וואהל-קאמף, איז געווען דער קאטוילישער בלאק, וועלכער איז ארויס מיט אן' אויפרוף, נעמענדיג פריהער פאר אלעם אויפן ערשטען פייער די יודען.

אין אויפרוף, וואס קלינגט ווי אן' אפעל צו אלע קאטאליקען זיי זאלען זיך פעראייניגען בעת די וואהלען צום שט.-ראט, לייענען מיר:

„יודען האבען בעהערשט דעם האנדעל, די מלאכה, די אינדוסטריע, אונבעוועגליכע גיטער, ווי אויך די מוחות פון א סך פאליאקען, וואס זענען אין גייסט שוואך און מאטעריעל אבהענגיג פון יודען, און בכלל פעריודישט דאס מאגיסטראט. ראדאם איז אין יודישער קנעכטשאפט, איז רויט, אינטערנאציאנאל און אונטער דער ממשלה פון מרדכי (קארל מארקס). כדי דער צוקונפטיגער שטאדט-ראט זאל זיין א קריסטליכער און א פוילישער, שטעלט זיך דער קאטוילישער בלאק א רייהע אויפגאבען ווי: יעדע אונטערנעמונג אין ראדאם דארף ווערען פארוואלטעט פון פאליאקען און אין דער ערשטער רייה דארף ווערען בעשעפטיגט דער פוילישער ארבייטער, וועלכען מ'דארף ארויסרייסען פון אונטער די דעמאראליזירענדיגע און שעדענדיגע פארטיי-מאכט און אויך פון אונטער די געוואלט-השפעות פון פערברעכערישען (!?—רעד.) תלמוד".

דער דאזיגער יודען - פיינדליכער אויפרוף ענדיקט זיך מיט א לאזונג, אז ס'פוילישע ראדאם דארף זיין פאר פאליאקען און מיט א גאנצע רייהע הבטחות, צווישען וועלכע ס'ווערט אויך צוגעזאגט אויפצובויען וואהנונגען און קליינע הייזלעך פאר דער ארימער בעפעלקערונג, אויך פאלק'ס און פאךשולען פאר די ארבייטענדיגע מאסען.

בשעת דער קאטוילישער בלאק שיט מיט הבטחות אויף להבא. דריקט דער היגער „ראבאטניק" כסדר א סעריע ארטיקלען, געווידמעט די פאזיטיווע ווירטשאפטליכע מעשים, וואס זענען שוין אבגעטוהן געווארען בעת דער קאדענץ פון פעפעסישען שטאדט-ראט. די דאזיגע ארטיקלען ווערען בעגלייט מיט קלישעס, וואס אילוסטרירען פאר דער ברייטער עפענטליכקייט די פאקטישע אויפטיהען פון פ. פ. ס. אויפן באדען פון דער שטאטישער ווירטשאפט.

פאראן אבער אזעלכע צווישען די ארטיגע פוילישע פרעסע-מענשען, וועלכע לאווירען צווישען די צוויי הויפט-פאליטישע פראנטען. פון איין זייט רימען זיי און אנערקענען די ווירטשאפטליכע דערגרייכונגען פון דער היינטיגער פעפעסישער בעל-הבתישקייט און פון דער צווייטער זייט באדויערען זיי, וואס איז דאך נישט געקומען צו א קאנסאלידאציע אויפן רעכטען פראנט, ד"ה צווישען ענדעציע און קאטוילישען בלאק. זייער בעדויערען נעמט זיך דערפון, וואס לויט זייער השקפה און אויסרעכנונג וועלען אין צוקונפטיגען שטאדט-ראט נישט בעקומען קיין אבסאלוטע מעהרהייט קיינער פון די פוילישע פארטייען, נישט די פ פ. ס. און אויך נישט דער קאטוילישער בלאק. אויף אזא אופן, דריקען אויס די דאזיגע שרייבער א מורא, אז דאס צינגעל פון דער וואג-שאל וועלען זיין די יודישע ראטמענער. און חיות די שטימונגען אין גאס זענען אנטיסעמיטישע, ווילען זיי דעריבער גלויבען, אז יודען וועלן אונטערשטיצען די פ. פ. ס. נישט נאר ביי ד'ער ארבייט אין שטאדט-ראט גופא, נאר אויך בעת די וואהלען.

• • •

ווי ס'איז צו זעהן רעדט מען שוין וועגען יודען און מען נעמט זיי שוין אריין אין חשבון פון פערשידענע געפלאנטע וואהל - קאלקולאציעס אויף דער פוילישער גאס. דאגעגען ביי אונז יודען אליין בעמערקט מען נאך נישט צו מאל קיין צייכען, אז ס'געהט צו שטאדט-ראט-וואהלען. ס'איז שא - שטיל ווי אין אנ'אויער. ביי אונז איז מען דערווייל פערנומען מיט אנדערע וואהלען. מיט וואהלען פון א פרעזעס און א וויצע- אין דער קהלה-פערוואלטונג.

אזא גלייכגילטיגקייט, אזא אפאטישקייט, פון דער יודישער געזעלשאפט אין ראדאם אין בעצוג צו אזא וויכטיג געשעהעניש, ווי עס זענען שטאדט-ראט-וואהלען, איז לגמרי נישט פערשטענדליך. ווען מ'גיט א טראכט, אז ביי 35% יודען אין ראדאם זענען פאראן אין היינטיגען שטאדט-ראט 8 יודישע ראטמענער אויף דער אלגעמיינער צאהל פון 42 — קען מען אזא בעדויערענספולע ערשיינונג דערקלערען נאר דערמיט, וואס די יודישע געזעלשאפטליכקייט איז געווען רעזארגאניזירט און נישט צוגעגרייט צו די וואהלען. דער דאזיגער פאקט ווארפט זיך יעדען איינעם אין די אויגען אריין און וואלט בעדארפט דיענען פאר א מוסר-השכל פאר אונזערע געזעלשאפטליכע פאקטארען אויף להבא. נאך מעהר דארפען זיי זיך אבגעבען א דין וחשבון יעצט, אין אנבליק פון דער יודישער טרויעריגער ווירקליכקייט, ווען מיר נויטיגען זיך אין א געהעריגע, אין אנ' ענטשפרעכענדע יודישע רעפרעזענטאנץ.

ווען אלץ ארום אונז גרייט זיך און ארגאניזירט זיך, טארען מיר נישט שטעהן אין א זייט און ווארטען אויף דער הייסער מינוט, ווייל אלץ וואס ווערט געמאכט כאפענדיג אויף איין פיס אין א צושטאנד פון בהלה און כאאס האט נישט קיין האפט און ברענגט אונז נישט קיין כבוד.

ש. ה.

אינדיווידועלע רייזעס קיין:

דרום און צענטראל - אמעריקא, אפריקא, פאלעסטינע א. א. וו.

די פאסאזשירען ווערען בעדינט אין די אנקום - פארטען דורך אונזערע אגענטען.

אלע פארמאליטעטען, וואס זענען פערבינדען מיט'ן ארויספאהר:

Jugosłowiański Lloyd - Gen. Przedst. na Polskę

FRANCOPOL — WARSZAWA — Mazowiecka 9.

עטליכע טרויעריגע בלעטלעך פון א טאג-בוך פון א ראדאמער יודישען פליט

IX

ווער איז געווען דער, וואס האט געבראכט א בעפעהל אוועקצופיהרען מיין יאזעפ'ן פון קאנצענטראציע-לאגער? אט די פראגע האט מיך געפייניגט עטליכע טעג נאכאנאנד. איך האב געפיבערט און מיין קראנקהייט האט זיך נאך מעהר פערשארפט. איך בין נאך אלץ געלעגען אויפן פייכטען פעלד. עס איז מיר געווארען אזוי שלעכט, אז כ'האב געפיהלט, אז מיינע לעצטע כוחות געהען מיר אויס. דורך דער גאנצער צייט האט זיך קיינער אויף מיר נישט אומגעקוקט. די שטורמיסטען זענען פארבייגעגאנגען און חוזק געמאכט פון מיר און געלאכט:

— ער איז א פערטיגער, דער פערשאלטענער יוד. נאך א טאג און נאך א טאג און ער וועט פגר'ען ווי א הינד. א שאד א קויל צו פערלירען אויף אים. זאל ער ליגען. נישט לאנג וועט נאך געדויערען און ער וועט אויף אש פערברענט ווערען. אט אזוי וועלען מיר אלע יודען אבפערטיגען. —

איך האב מיך שוין נישט געשראקען פאר מיין גורל. איך בין שוין געווען פסיכיש צוגעגרייט צום ערגסטען. מיינע ליידען, אזוי די פיזישע, און אזוי די גייסטיגע האבען מיך אזוי טיעף איינגעבראכען, אז נישט בלויז, וואס כ'בין געווארען צו אלעם גלייכגילטיג, נאר כ'האב שוין אויסגעקוקט דעם מאמענט, ווען כ'וועל אויף אייביג פערשליסען מיינע אויגען. בלויז פון איין געדאנק האב איך אויפגעציטערט: וואס כ'וועל נישט קומען צו קבר-ישראל. נאך מעהר ווי פארן טויט גופא, האב איך מורא געהאט פאר דעם, וואס ס'וועט געשעהן נאך מיין טויט. כ'האב נישט געוואלט, אז מיין ליידענדער גוף זאל פערברענט און צושטויבט ווערען אויף אש, אדער אויפן מיסט ארומוואלגערען זיך און אפשר גאר נאך פאר די הינד און קראהען געווארפען ווערען, זיי זאלען מיך צעפיקען און אויפפרעסען. כ'האב אויפגעשוידערט ווען אזעלכע פארשטעלונגען האבען אויפגעבליצט אין מיין רעיון.

כ'האב געקעמפט מיט זיך אליין. כ'האב געוואלט אבטרייבען פון מיר די מאוים'דיקע פארשטעלונגען, כדי לייכטער צו קענען אויפנעמען מיין טויט. כ'האב געהערט ווי אנ'אינערליכע שטימע רעדט צו מיר:

— וואס פערנעמסטו זיך אזוי פיעל מיט דיין אייגענעם איך? וואס איז דען די נפקא-מינה, צי בעגראבען צו ווערן און פוילען אין פייכטען קבר, צו פערברענט ווערען אויף אש, אדער אויפגעפרעסען צו ווערען פון די קראהען? אלץ איינס, אזוי, צו אזוי, בלייבט נישט קיין געדעכעניש פון מענש. אויב ס'איז אמת, אז ס'וועט זיין תחית-המתים, קען עס געשעהן ביי אלע אומשטענדען. דאן איז נישט קיין אונטערשיד, צי דער מענש איז אין אש פערוואנדעלט געווארען, אדער ער געפינט זיך אין די געדערים פון קראהען און אנדערע פערציקענדע בעשעפענישען. אויב סויטע וועלען לעבעדיק ווערען, איז עס דער גרעסטער נס און דאן קען אלצדינג געמאלט זיין. ווארום צי ביסטו דען איינער. און וואס וועט זיין מיט די אלע, וואס זענען פערברענט געווארען, אדער אויף אנדערע אכזריות'דיקע אופנים אבגעמעקט געווארען? דער נס פון תחית-המתים וועט דאך מוזען אויך יענע בייסטעהן. היינט וואס שרעקסטו זיך אזויז חוץ דעם, צו וואס ברויכסטו דען א קבר? פון וואנען ווייסטו דען, אז דיין פרוי און קינדער לעבען און זיי וועלען אמאהל דיין קבר בעזוכען?

ווען כ'האב מיך דערמאנט אין מיין פרוי און קינדער איז אין מיין גאנצען געביין, איבער אלע מיינע געבליטען, ארומגעלאפען א געשריי, וואס האט מיך געבריהט ווי אנ'אנגעגליהטע שפיז. פון מיין יעדען גליד איז געגאנגען דאס געשריי: וואו איז יאזעף, וואו איז יאזעף, וואו איז יאזעף?

דאס דאזיגע געשריי האט מיך ארומגעוויקעלט ווי מיט טויזענטער פלאמיקע שנירען. מיר האט זיך געדאכטען ווי דאס געשריי עפענט א גרויס מויל, א ברענענדיג מויל, פון וואנען עס שיטען זיך ימים הייסע פונקען פון פערשידענע קאלירען: רויטע, גרינע, בלאהע, שווארצע, געלע. פאר מיינע אויגען האט זיך צעשפילט א פארבען-געמיש, פון וואס ס'האבען זיך ארויסגעשיילט די פנים'ער פון מיין פרוי, פון מיין יודיטא און פון יאזעפ'ן. מיר האט זיך געדוכט, ווי זיי שרעקען אויס די הענד און הויבען מיך אויף פון דער ערד און זיי טוליען מיך צו זיך. באלד זענען זייערע געשטאלטען פערשווינדען און כ'האב דערזעהן שטורמיסטען, אבער איצט זענען זייערע פנים'ער נישט געווען אזוי בייז און שטרענג, נאר מילד און מיט מיטלייד. זיי האבען מיך גענומען אויף זייערע הענד און ערגיץ מיך אוועקגעטראגען. מעהר האב איך נישט געוויסט וואס מיט מיר איז געשעהן.

כ'האב איצט פערלוירען איגגאנצען דאס בעוואוסטזיין. אין קאפ האט זיך מיר אלץ אויסגעלאשען. כ'האב נארנישט געפיהלט.

ווען איך האב צוריק געעפענט די אויגען האב איך מיך געזעהן אין א שפיטאל. ביי מיר זענען געשטאנען דאקטוירים און קראנקען-שוועסטער, וועלכע האבען מיך בעטראכט און געראטעוועט. כ'האב נישט געקאנט ארויסרעדען א ווארט אוןנאר בלויז געפיהלט. אז כ'האב געהאט פערלוירען אויף א צייט דעם פערשטאנד. כ'האב נאך געדענקט דעם גאנצען פריהערדיגען פארבען-שפיעל. וועלכער האט מיר אויסגעמאהלען די געזיכטער פון מיין פרוי און קינדער, אבער כ'האב איצט פערשטאנען, אז דאס זענען געווען בלויז וויזיעס. דער אנהייב פון מיין בעוואוסטלאזיגקייט. איין זאך בלויז איז געווען ווירקליכקייט אין יענעם פארבען-געפלאנטער — די שטורמיסטען. זיי, ווייזט אויס, האב איך יא געזעהען אויף דער וואהר. א סימן זיי שטעהען יעצט ארום מיין בעט, צווישען די דאקטוירים און קראנקען-שוועסטער.

איך האב צווישען זיי, צו מיין גרעסטער איבערראשונג, אויך דערקענט די זעלבע געסטאפא-אגענטען, וואס זענען געקימען מיט עטליכע טעג צוריק אין קאנצענטראציע-לאגער נאך מיין יאזעפ'ן. כ'האב ווידער דערזעהן דעם יונגיטשקען קאמענדאנט זייערען, וואס האט גערעדט מיט א קינדישער, אדער מיידעלשער שטימע.

מ'האט מיר אין שפיטאל געמאכט פערשידענע איינשפריצונגען און מיין געזונד - צושטאנד האט זיך כסדר געבעסערט. מ'האט מיך בעהאנדעלט קארעקט און די בעציהונג צו מיר איז געווען א ווארים-מענשליכע. איך האב אליין נישט געגלויבט מיינע אויגען און געטראכט אז אפשר איז דאס נישט מעהר ווי א חלום ווייל וואס איז דא פלוצים געשעהען? ווער האט מיט מיר געטון אזא נס און וועלכער זכות איז מיר דא בייגעשטאנען, אז כ'זאל ניצול ווערען פון א ליבערען און מורא'דיגען טויט? פארוואס בין איך עס געווען דער איינציגער אויסדערוועהלטער פון אזוי פיעל טויזענדטער אומגליקליכע קרבנות, אין גאנצען קאנצענטראציע-לאגער?

דאס רעטעניש איז נאך מעהר געשטיגען, ווען אין איינציגע טעג ארום איז צו מיין בעט צוגעקומען א הויכער, שטארקער מאן, וועלכער איז מיר געווען קענטליך. כ'וואלט געשוואוירען, אז איך האב איהם ערגיץ וואו געזעהען. מיינע נערוועען און מיין זכרון זענען געווען נאך גענוג אבגעשוואכט, אז איך האב אין ערשטען מאמענט זיך נישט געקאנט דערמאנען, ווער דער דאזיגער הערר איז און וואו און ווען כ'האב איהם געזעהען.

די גאנצע שפיטאל - דינערשאפט און אפילו די איבריגע דאקטוירים האבען זיך פערהאלטען צו איהם מיט גרויס רעספעקט און דרך-ארץ. ער איז געווען א דאקטאר און חוץ דעם א הויכער און אנגעזעהענער בעאמטער ביי די נאציס.

דער דאקטאר האט זיך ארויפגעזעצט אויף מיין בעט און ווען ער האט מיך לאנג אונטערזוכט, האב איך זיך גוט איינגעקוקט אין זיין געזיכט און זיך ראפטום דערמאנט: גרעטא'ס פאטער! יא, דאס איז ער?

פון גרויס איבערראשונג האב איך אנגעהויבען ציטערען, אז איך האב שיעור נישט דאס בעט אומגעווארפען. איך האב זיך אליין געוואלט פאסען. בערוהיגען און נישט געקענט. איך האב זיך נישט געקענט בעהערשען.

דער דאקטאר האט זיך נישט געבייזערט אויף מיר, נאר מיט גוטע און ווארימע רייד זיך געבעטען ביי מיר:

— אבער בערוהיגען זי זיך. איך וועל איהנען קיין שלעכט'ס נישט טהון. איך וועל איהנען נאר אונטערזוכען. וואס ציטערען זי אזוי?

איך האב געקלאפט א צאהן אין א צאהן און געוואלט פרעגען, צי ער איז ווירקליך גרעטא'ס פאטער. איך האב די ווערטער נישט געקענט ארויסברענגען פון מויל. כ'האב קוים אויסגעשטאטעלט

נר... גר... גר...

דער דאקטאר האט, ווייזט אויס. זיך אנגעשטויסען, וואס כ'וויל זאגען. ער האט זיך אראבגעבויגען צו מיר, כמעט זיך ארויפגעלעגט אויף מ ר. קאפ אויף קאפ און זיין מויל איז אויסגעקומען אויף מיין אויער. ער האט מיר שטיל אריינגעשעפטשעט אין אויער:

— גרעטא'ס פאטער, ריכטיג. אבער שווייגען, נישט רעדען...

(פארזעצונג קומט)

מאיר הערץ.

מענדעל בעל=עגלה און דער מאגעלניצער רבי

פון דער סעריע «די פוילישע פאוסטאניע»

1

ס'איז געווען די צייטען פון דער פוילישער „פאוטאניע". די קינדער פון דער פוילישער ערד האבען מוריד געווען אין רוסישען מלך און האבען זיך געוואלט בעפרייען פון זיין ממשלה.

אין יענער צייט, ווען אין די פוילישע וועלדער איז אנגעגאנגען א געיעג צווישען רוסישען חייל מיט די פוילישע „פאסטאנצעס", האט זיך איבער די וועגען און שאסייען געשלעפט דאס פערד-און-וועגעלע פון מענדעל פיליצער.

מענדעל פיליצער איז תמיד ארומגעפאהרען איבער שטעדט און שטעדטלעך מיט זיין האלב-צעבראכען פוהרעל און אויסגעדארטע, הויט-און-ביינערדיגע שקאפעס, מיט וועלכע ער האט איבערגעפיהרט פון איין ארט צום צווייטען פאסאזשירען, פערשידענע סחורות און אפילו די שווערסטע לאדונג. נישט איינמאהל זענען די האלב-גע'פגר'טע פערדלעך געפאלען אונטער דער שווערער משא און מענדעל בעל-עגלה האט געמוזט כערפאלען ווערען אויף גאנצע וואכען אויף די ברייטע פוילישע וועגען וואס אמאהל זענען זיי געווען הארט-פערפרוירען מיט אויסגעשפיצטע שארפע שטיינער-קארבען ווי גלאנציגע מעסער-שארפען און אמאהל זענען זיי געווען זומפיג, מיט טיפער פעס-געקנעטענער בלאטע, וואס אז א ראד איז נאר ארייו — איז שוין די פוהר געווען א פערפאלענע, נישט צו ריהרען פון ארט.

די שלעכטע וועגען זענען אין די טעג פון דער „פאוסטאניע" געווארען נאך מעהר צעשעדיגט, ווי פריהער. די רוסישע און פוילישע זעלנער מיט זייערע הארמאטען און שווער-אנגעלאדענע פוהרען און פיהרלעך, וואס האבען זיך געצויגען אין די טויזענדטער בייטאג און ביינאכט, האבען די וועגען אזוי צעאקערט און צעגראבען, אז זיי האבען אויסגעזעהן ווי די אבגרונדען...

אט אויף אזעלכע צע'הרג'עטע וועגען האט זיך מענדעל בעל-עגלה געשלעפט מיט זיין קרעכצענדיג פוהרעל און דארע שקאפעס.

נישט איינמאהל האט מענדיל בעל-עגלה זיין לעבען געשטעלט אין סכנה. ער איז געווען אין דער זייט פון די פוילישע „פאוסטאנצעס", און כאטש ער האט זיך נישט בעטייליגט אין די מורא'דיגע שלאכטען, האט ער פונדעסטוועגען יעדעס מאהל געגעבען צו וויסען וואו די רוסען זענען בעהאלטען. נישט איינמאהל האט ער מציל געווען דאס פוילישע חייל. אין תחילת האבען די רוסען נישט בעמערקט. אט שלעפט זיך דארט אנ'ארעמער יודישער בעל-עגלה מיט זיין ביסעל לאדונג ערגיץ אין די שטעדטלעך אריין! זיי האבען נישט געלעגט קיין גרויס אכט דערויף און איהם צו-רוה געלאזט. אדרבא, א סך מאהל זענען זיי צו איהם צוגעשטאנען און דערלאנגענדיג איהם א כוס'ע, האבען זיי איהם געקלאפט אין דער פלייצע:

— העי, יעווריטשיק, אפשר ווייסטו, וואו די „פאוסטאנצעס" געפונען זיך דא ערגיץ? זאג, ס'וועט קיינער נישט וויסען. קיינער וועט דיך נישט אויסגעבען! —

מענדעל האט געהויבען מיט די פלייצעס און זיך נישט געמאכט פערשטעהן, ווי ער וואלט צומאהל נישט געוואוסט, וואס מען מיינט אזוינ'ס „פאוסטאנצעס". ער האט געשאקעלט מיט'ן קאפ אויף „ניין" און זיך געבעטען ווי א תם:

— וואס ווילט איהר פון א יודעל, וואס שלעפט זיך מיט א צעבראכען פוהרעל צו פערדינען, א פאר גראשען פאר ווייב און קינד? פונוואנען זאל איך וויסען אזעלכע זאכען? גלויבט מיר, אז איך פערשטעה נישט, וואס איהר פרעגט מיך. וואס מיינט מען דאס „פאוסטאנצעס"? אז איך מיש זיך נישט אין אזעלכע זאכען. אפשר האט איהר ליבערשט צו געבען א פאר גראשען צו פערדינען, וועט עס מיר מעהר אנגעהן ווי אייערע „פאוטאנצעס".

האבען איהם די רוסען צו-רוה געלאזט; איהם אויס חוזק דעם גלאנציגען דאשעק איבער די אויגען אראבגערוקט און מיט הייזערינ-אנגע'שכור'טע קולות זיך אנגערופען:

— אך טי, ניטשעווא ניע פאנימאיעש!

און זיי זענען אוועקגעריטען ווייטער.

ווען אויפ'ן שאסיי האבען זיך געהויבען געדיכטע זיילען שטויב, וואס האבען פערהילט ווי אין א נעבעל די רוסישע רייטער, דאן האט מענדעל דעם דאשעק ארויפגערוקט, נאכגעשיקט זיי א כיטרע, דין-שפיזיג שמייכעלע און, פערזשמורענדיג איין אויג, האט ער געשאקעלט מיט'ן קאפ:

— יא, יא! לאך, פאניע! איך בין א נאר, א תם? נו, נו! מען וועט שוין זעהן, ווער ס'איז דער נאר! און ער האט א קנאק-געטהון מיט דער לאנגער בייטש איבער די אויסגעריבענע פערדישע רוקענ'ס און זיך געלאזט אין וועג.

דערפאר שפעטער א ביסעל, ווען מען האט איהם געפרעגט: „יעווריטשיק, אפשר האסטו געזעהן, אדער דו ווייסט, וואו די פאוסטאנצעס זענען ערגיץ בעהאלטען"? — האט ער שוין נישט אזוי ווי פריהער געקוועטשט מיט די פלייצעס און זיך מעהר נישט געמאכט אזוי תמ-עוואטע, נאר גלייך געקוקט אין די אויגען פון די רוסישע קאזאקען, אנווייזענדיג, אז דא און דארט האט ער זיי געזעהן.

דאס איז אבער א ליגען געווען. ער האט זיי גאר אראבגעפיהרט פון וועג, כדי די פוילישע „פאוסטאנצעס" זאלען געווינען צייט און אויסנוצען די שעת-הכושר צו בעפאלען די רוסען.

די רוסען האבען זיך שפעטער געכאפט, און זינט דאן האבען זיי געזוכט דאס יודעל מיט'ן צעבראכענעם פוהרעל. מענדעל בעל-עגלה האט שוין דעמאלט אנגעהויבען פיהלען, אז סכנות לויערען אויף איהם, און יעדע אזא „יאודע" איז איהם שוין אנגעקומען מיט טויט-שרעק. נישט איינמאהל האט ער געהערט הינטער זיך טריט פון אנגעפאדקעוועטע פערד, וואס האבען איהם געוואלט דעריאגען. מענדעל האט דאן געציטערט אויפ'ן גאנצען גוף. ער האט געוואוסט, אז טאמער כאפען זיי איהם, די רוסישע רייטער'ס, איז ער פערלוירען און ער מעג זיך אבגעזעגענען מיט'ן לעבען. שוין נישט איינמאהל איז איהם אויסגעקומען צו זעהן אין די פוילישע וועלדער יודען געהאנגענע אויף בוימער. דאס האבען זיי די רוסען אויפגעהאנגען צוליב א בלויזען חשד, אז זיי זענען שפיאנען לטובת די פוילישע פאוסטאנצעס. אנטלויפענדיג פון די רוסען, איז איהם נישט איינמאהל אויסגעקומען דורכצו'גנב'ענען זיך דורך אזעלכע ערטער, און דאן האט ער אינגאנצען אויפגעשווידערט. ער האט זיך פארגעשטעלט אז אט-אט כאפען איהם די רוסען און באלד וועט ער הענגען ווי יענע דארט אויף די בוימער.

א סך מאהל איז ער געווען אזוי איינגעשטעלט מיט'ן לעבען, אז ווען נישט די פויערים בעהאלטען איהם אין די סטאדאלעס, צווישען די סטויגעס היי און שטרוי — וואלט ער שוין קיין לעבעדיגער נישט געווען.

איינמאהל האט ער זיך געיאגט מיט די רוסען דריי טעג און דריי נעכט. צעהנדליגער מאהל איז ער געווען אין געפאהר אויפגעהאנגען צו ווערען פון די רוסישע קאזאקען. אט-אט, איין קלייניגקייט — און ער איז פערלוירען. האט ער אבער געהאט אזא מזל, אז יעדעס מאהל איז ער ניצול געווארען, ווי עמיצער וואלט די רוסען אראבגעפיהרט פון וועג און זיי פערפיהרט ערגיץ אין די טיפענישען פון די בלאטיגע וועלדער. זיינע איבערלעבענישען זענען געווען אזוי שרעקליך, אז נישט איינמאהל האט ער שוין געזעהן דעם טויט פאר די אויגען. ער האט געציטערט פאר קעלט און געפיבערט אין היץ. ער איז געווען אינגאנצען דורכגעווייקט און אפילו נישט געשפירט דעם טייך שוייס, וואס האט אויף איהם ארויסגעזעצט.

אין אט דעם מלאך-המות'דיגען געיעג, איז ער אנגעקומען עטליכע ווייארסט הינטער מאגעלניצע. דארט איז ער געבליבען שטעהן אויף א פוסט אפען פעלד. פלוצלינג האט זיך איין שקאפע אויסגעציגען אין דער גאנצער לענג און זיך בשום-אופן נישט געקאנט אויפהויבען פון ארט. מענדעל האט געפאכעט מיט דער בייטש, אבער דאס פערד האט אפילו נישט געריהרט מיט קיין אבר, נאר געלעגען אונבעוועגליך, ווי עס וואלט לגמרי נישט געפיהלט די שטעכעדיגע שמיץ, וואס האבען זיך געשאטען ווי א האגעל. בלויז די אויגען זענען ביים פערד געווען אויפגעריסען און פון דארט האבען ארויסגעקוקט א פאר פערגאסענע ווייסלען מיט אזא שטים געבעט, אז אפילו מענדלע'ן דעם פערהארעוועטען בעל-עגלה, איז פערגאנגען אונטער'ן הארץ. ער האט זיך אראבגעבויגען צו דער פער'חלש'טער שקאפע און זי גענומען בעטען, ווי ער וואלט איהר געוואלט איבערבעטען פאר די דערלאנגטע שמיץ. מענדעל האט רחמנות-געהאט אויף דעם ארימען שטומען בעשעפעניש. ער האט שוין בחוש געזעהן, ווי דאס פערד געהט-אויס פון די כוחות. נישט קיין וואונדער — דריי טעג און דריי נעכט אזוי לויפען אין איין אטעם! די שקאפע איז אזוי אויך הויט און ביין און איז שטארקער פון אייזען, אז זי האט ביז איצט אויסגעהאלטען. פון גרויס רחמנות האט מענדעל ווי פערגעסען, אז די קאזאקישע געפאהר איז נאך נישט אריבער; אז זיי קאנען נאך פון ערגיץ-וואו קאפויר שווימען און איהם כאפען אויף די פיקעס. ער האט נישט אויפגעהערט צו מאטערען דאס פערד, און דערנאך האט ער זיך אוועקגעלאזט אין א דארף צו כאפען ערגיץ א קובעל-וואסער פאר'ן פערד. אפשר וועט דאס העלפען. אבער איידער וואס-ווען, ווי נאר ער האט גענומען שלעפען אנ'עמער וואסער, איז שוין דאס געפאלענע פערד געלעגען אויסגעצויגען טויט, און אויך די צווייטע שקאפע האט זיך שוין אראבגעלאזט אויף די קניה, נאר-וואס אומצופאלען.

מיט דעם קובעל וואסער אין האנד איז מענדעל בעל-עגלה געבליבען שטעהן, ווי א פערגליווערטער. איהם האט אזא צער ארומגענומען אויפן טויטען פערד, אז עס האט זיך צעוויינט ווי א קינד. ער האט גאר'נישט בעמערקט, ווי דאס צווייטע פערד הויבט אויך שוין אן פאלען כורעים. ער האט דאס גאר'נישט געזעהן, נאר אזוי שטעהענדיג און האלטענדיג פעסט אין האנט דעם עמער וואסער, האט ער זיך אראבגעלאזט אויפן טויטען פערד, גענומען עס קושען און איבערבעטען, פארוואס ער האט עס פריהער געשלאגען. ערשט ווען ער האט דערפילט די הייסע פארע און דעם פייכטען שוים, וואס האט אויף אים אראבגעטריפט, האט ער זיך אויפגעכאפט און דערזעהען, אז דער שוים זעצט פונ'ם פיסק פון דעם לעבעדיגען פערד, וואס רייסט זיך ארויס פון געשפאן, ברעכט די קניה און צווייען און וויל זיך אויך אראבלאזען אויפן טויטען פערד.

אין ערשטען בליק האט מענדעל געמיינט, אז מסתמא וויל די לעבעדיגע שקאפע מחילה בעטען ביי דער טויטער. ווען מענדעל האט אבער דערזעהן, אז אויך ביים לעבעדיגען פערד ווערען די שווארצאפלען ווי אויסגערונען און גיסען זיך צונויף מיט די ווייסלען, איז איהם א שרעק בעפאלען. ער האט שוין פערשטאנען, וואס אזא סימן בעדייט. איז ער אויפגעשפרונגען א פערציטערטער, פערגעסען אן טויטען פערד און גענומען ראטעווען דאס לעבעדיגע. ער האט עס געגעבען צו טרינקען און בעגאסען ווי גרויס ס'איז מיט וואסער. דאס פערד האט זיך אויפגעפרישט און זיך אויסגעגלייכט...

מענדעל האט דאן אויף שנעל אויסגעשפאנט דאס טויטע פערד, אראבגעצויגען דערפון דעם כאמעט מיט די שטריק, ס'זאל נוצען פאר א צווייטס, און זיך געלאזט הענדום-פענדום גלייך קיין מאגעלניצע.

ער איז גלייך פערפאהרען צום רבי'ן, געלאזט אין דרויסען שטעהן פערד און וואגען, אריין מיט דער בייטש אינוועניג, אין רבינ'ס חדר-מיוחד, און זיך אזוי צעוויינט, אז די שויבען האבען אזש געציטערט:

— הייליגער רבי, וואס טהוט מען? איך קאן שוין נישט פאהרען מיט מיין וואגען. אויף די וועגען איז א גרויסע סכנה. שוין דריי טעג מיט דריי נעכט יאגען מיך די קאזאקען. איך בין קוים ארויס מיט'ן לעבען איין שקאפע איז מיר גע'פגר'ט הינטער מאגעלניצע אויפן וועגעלע פיהר איך יודישע פראצע, וואס איך דארף אבגעבען רייכע און ארעמע סוחרים. אבער איך האב דאך מורא אהיימצופאהרען. פונוואנען

(סוף זייט 5)

פון בעטלער = קעניגרייך

סימכעלע

קומען קומט ער פון פשיסכע, איזן איז ער שוין א מענש אין די זעכציגער, טראגען טראגט ער א געלע קאלטעניוואטע באָרד, האבען האט ער א פאר רויטע געליאמעוועטע אויגען, גיין גייט ער מיט א גראבען לאנגען שטעקען, טון טוט ער בעטלען און פארמאגען פארמאגט ער — קורחס אוצר.

אי פארוואס מען רופט אים נישט ווי אלע סימכעס — שמחה, אדער גאר סימכעטשאק, נאר דוקא פארצויגען סימכעלע? — איז דער פשט פשוט: איזן איז ער טאקע שוין א מענטש אין די זעכציגער, אבער רעדען רעדט ער נאך ווי א קליין קינדעלע — אביסעלע „סטימלעך".

און אז מען רעדט ווי א קינד — הייסט מען מיט א קינדערישען נאמען.

דער דאזיגער סימכעלע פארמאגט אין פשיסכע אן אייגען הויז. ווילען אים די פשיסכער יודען נישט געבען קיין נדבה. — גיס — זאגען זיי — אין א ברונעם אריין וואסער...

איז וואס טוט סימכעלע? — לאזט ער שטיין זיין הויז (ס'וועט נישט אנטלויפן זאגט ער) און קומט מיט א 10 יאהר צוריק קיין ראדאם.

ראדאם — זאגט ער — איז א דיטע סטאָעט. (אבי מען האט אומזיסט און אומנישט אריינגעלייגט אונזער שטאט אין א שלעכטען שם מיטן צונאמען: רעדם. איינגעוויגט נעבעך אין א וויגעלע. נישט אומזיסט זאגט מען, אז א שם-טוב איז בעסער ווי אן אבן-טוב...)

און פון דעמאלט אן איז סימכעלע א גלייכבערעכטיגטער מיטגליד אינם ראדאמער בעטלער-פעראיין.

אלע אבער טראגען א שטילען כעס אויף איהם, ווייל קיינער פון זיי קען נישט אזוי די „מלאכה" ווי סימכעלע.

אז סימכעלע פעגערט זיך אן אין אייך, קאנט איהר זיך ממש נישט אפטשעפען פון אים. ער פארווארפט אייך מיט א ים ברכות: „לאט מע זא די זינט", „לאט מע אייביט טעני דעבן צדוטי", „לאט מע האבן נאכיס פון די טינדער און טינדס טינדער" און נאך און נאך א גאנצען צעטל מיט ווינשעוואניעס, וואס איר פארשטייט זיי צומאל נישט. און אויב העלפט דאס נישט — כאפט ער קושען די האנט אייערע, די פאלע, אזוי, אז ווילענדיג זיך אפטשעפען פון אים, מוזט איר אים גערן-נישט-גערן געבען א נדבה און דא — א פרישע סעריע ברכות, וועלכע איהר הערט שוין אבער פון יענער זייט טיר...

פון פאליטישע איבערצייגונג איז סימכעלע א קאסמאפאליט. ער האלט נישט פון היטלערס - ראסען - טעאריע. ביי אים ווערן פארווישט די גרענעצען צווישען יוד און גוי.

טרעפט מען אים טאקע גאנץ אפט ארומדרייען זיך צווישען די דארפסבאבעס ווען ער קושט אין די הענט, אין די פאטשיילעס, אין די דערעס און — נארט אויס ביי איינע א שטיקעל קעז, ביי א צווייטע — א פאר שווארצע יאגדעס און ביי א דריטע — א צעקנייטשט איי, וואס ער כאפט גלייך אין מויל אריין און איבער די בארד זיינע הויבט אן רינען א געלע פליסיקייט, וואס מישט זיך אויס מיט זיין ברודיקגעלע קאלטעניוואטע בארד...

אט אזוי האט ער זיך געלעבט זיין קאסמאפאליטישען לעבען ביז... ס'האט אויסגעבראכען די טיפוס - עפידעמיע, רחמנא-ליצלן, און די סאניטארע מאכט האט אנגעהויבען פירען אין באד אריין, אפשערען, אפוואשען און אויספארעווען די קליידער, פון וואס די „קניפלעך" זענען געווארען איינגעשטעלט...

איז וואס טוט סימכעלע? זאל ער דערציילען אז.. ער איז א קאסמאפאליט?—ווער ווייסט צי עס וועט העלפען?... שלעכט!

כאפט ער זיך אריבער אין דער שידלאווצער מקוה כדי זיך גוט אפצוּוואשען...

אזוי אבער ווי שידלאווצער האבען א שם פאר גנבים, לאזט ער איבער א קליי פעקעלע ביים דארטיגען סופר ד' פ נ ח ס און אליין גייט ער אין מקוה אריין.

איז אבער דער סופר זייער א פשוטער און ארענטליכער מענש, האט ער מורא אין די היינטיגע צייטען צו האלטען ביי זיך אין שטוב א פרעמד פעקעלע פון עפעס א פרעמדן אומבעקאנטען ארימאן.

רופט ער אריין שכנים אלס עדות און מען עפענט אויף דאס פעקעלע און מען געפינט דארט: א פ. ק. א.-ביכעל אויף 3000 זלאטעס, וועקסלען פאר נאך א גרעסערע סומע און ערשט — מזומנים געלט...

צוריקקומענדיג פון מקוה נעמט זיך סימכעלע צוריק זיין קניפל, ווי קיינמאל גארנישט און קלערט דארט צו פארבלייבען ביז אין ראדאם וועט שטילער ווערן. אבער דא, ווי אויף להכעיס ווערט אויך שידלאווצע ארומגעכאפט מיט דער עפידעמיע און — סימכעלע מוז נעבעך מיט זיין קניפעל אנטלויפען אין א דריטער שטאט...

אזוי האט ער זיך אונטערגענומען צו שפילען אין יאגעלעך מיט דער טיפוס עפידעמיע אזוי לאנג, ביז עס וועט זיך בשלום איינשטילען און ער וועט צוריק קענען קומען אין זיין, דיטע סטאָעט רודים, און צוריק באנייען זיין קאסמאפאליטישע טעטיגקייט...

האל

עסטעטיק, מאָדערניזאַציע און די יודישע באָרד.

לכל זמן — האָט קהלת געזאָגט — אויף יעדער זאַך איז דאָ אַ צייט. אפילו אויף יודישע בערד.

די יודישע באָרד איז געוואָרען די טעמא פון טאָג. מען רעדט וועגען איהר, מען שרייבט וועגען איהר און דער עיקר מ'האָט גענומען זי מאַכען טאַני-טאַריש; וואַשט מען זי און מען שערט און ס'איז גאָעל-ישראל.

די סיבה ווייסען שוין אַלע. ס'איז צוליב דער טיפוס-עפידעמיע. מען מוז זיין היגיעניש און אויסראָטען די אומריינ-קייט.

זענען די ערשטע אין דער רייה געווען יודישע בעטלער'ס, יודישע שנאָ-רער'ס און יודישע טהירען-גייער. זיי האָט מען די ערשטע געפיהרט צום ריינוואַשען און דערביי האָט מען זיי אָפּגענומען די בערד.

דער יודישער עולם האָט זיך גע-וואונדערט און געפרעגט: צי מוז מען די טאַקע מבער זיין, צי איז טאַקע נישט גענוג מ'זאָל די באָרד בלויז אָרומוואַ-שען, אויסרייניגען און זי האַלטען אין אַ גוטען היגיענישען צושטאַנד?

מ'האָט זיך געוואונדערט, אָבער קיינער האָט נישט אינטערווענירט. אונזערע יו-דישע כלל-טהוער און אַפילו נישט אונ-זערע בערד-ראַטמענער האָבען נישט אַנגעפרעגט ביי דער שטאָדט-פערוואַל-טונג וועגען דעם ענין. מילא — האָבען זיי זיך מן הסתם געטראַכט — פטור, אַנ'עסק ווידער מיט בערד פון יודישע בעטלער'ס. אויך אַ וואַזשנע מציאָה. נישטאָ קיין בעסערע געשעפטען, נאָר צו לויפען אין מאַגיסטראַט וועגען שנאָ-רערישע בערד.

נו, מילא, האָבען זיי געשוויגען.

פאַרדאָס שווייגט אָבער נישט עמיץ אַנדערש. מ'דאַרף זיך פערגינען אַ קוק צו טהון אין דעם היגען „דזיען-דאָברי“ פון זונטאָג. מען שמירט זיך דאָרט מיט האָניג און פון יעדער שורה שפריצט מיט פרייד און הנאה, ווי אַזוי עס זעהען אויס יעצט די שנאָרערישע יודען-אָהן בערד. עס געהט דאָרט אַ גאַנצע בעשרייבונג ווי אַזוי מ'האָט זיי געכאַפּט די יודישע „זשעבראַקעס“, ווי אַזוי די בעטלער'ס האָבען פראָטעסטירט געגען דער דאָזיגער „אָפּעראַציע“ און זיי האָבן געביטערט איבער די פערלוירענע בערד, און ווי „די סאַניטאַרע מאַכט איז געווען אונדערבאַרעמדיג און די קענדזשעוואַטע בערד זענען פערשווינדען געוואָרען אונטער די שערלעך און מאַשינקעס“.

ס'וואָלט אָבער געווען אַ טעות צו גלויבען אין דער „ערנסטקייט“ פון דעם מחבר, ווייל מיט צווייי שורות ווייטער ווערט זיין טרויעריגע מינע צוליב דער געפאַהר צעשווימען ווי אַ זייפען-בלאָז. מיט איינמאָהל ווערט ער גאָר אַ הומאָ-ריסט, וועלכער שטעלט זאָר די יודישע בעטלער'ס ווי טשערקעסען, וועמען עס פעהלט נאָר אַ קינזשאַל ביי דער זייט.

און אויב דאָס אַלץ איז נאָך וועניג, טראָגט אויס דער יושר פון שרייבער, אַז אויפ'ן געביעט פון שערען די בערד זאָל די סאַניטאַרע מאַכט זיך טהון אַ רוק ווייטער און דהיינו — אָבשערען נישט בלויז די בעטלערישע בערד, נאָר בכלל אַלע שטעכיגע בערד אין שטאָדט, ווייל מ'קאָן נישט טאָלערירען אַזאַ מיטעלאַלטערליכע זאַבאַבאָנע.

דער אויטאָר קוויקט זיך אין דער פאַנטאַזיע ווי עסטעטיש און מאָדערן ראַדאָם וועט אויסזעהן נאָך דער בערד-אָפּעראַציע און מיינט, אַז די בעבער-דעלטע בירגער שאַפען אַ שרייענדיגען קאָנטראַסט אויפ'ן פאָן פון דעם זיך פונאַנדערבויענדיגען ראַדאָם.

מיר האַלטען פאַר איבריג צו פּאָלע-מיזירען מיט מענשען, וואָס נוצען אויס עפּידעמישע געשעהענישען אויף צו טרייבען און פערשפּרייטען אַנטיסעמי-טיזם-עפּידעמיע, ווייל וואָס פאַר אַ שייכות האָבען עסטעטיק און מאָדערני-זאַציע צו מאַסמיטלען געגען קלעפּיגע קראַנקהייטען.

איינס לאָזט זיך אָבער יאָ אַנמערקען: אויב דער מחבר פון דער נאָטיץ אין „דזיען דאָברי“ איז דווקא אַזאַ שטאַר-קער אָנהענגער פון מאָדערניזם און עסטעטיק ביי אונז אין שטאָט, וואָלטען מיר איהם רעקאָמענדירט צו באַזוכען די וואוינונגען אויף די בוידעמס און קעלערס, וואו ער וואָלט געפונען אַ גרויס אַרבעטס-פעלד פאַר זיינע עסטע-טישע און מאָדערניסטישע אַספּיראַציעס.

אויב מ'וויל שוין זיין מאָדערן, דאַרף מען עס זיין פריהער אין שטוב און נאָכדעם אין גאַס, ווייל פאַרקערט, וואָלט עס גריילעך געווען, ווי מען זאָגט ביי יודען: „פון אויבען פאַרפּוצט און פון אונטען פאַרשמוצט“...

אָבער אַ שאָד דאָס רעדען, בפרט מיט אַ מענשען וואָס בעת אין דרויסען הערשט די עפּידעמיע פון... אַנטיסעמי-טיזם חלומט זיך איהם פון אַ יודישע אָב-געראַזירטע באָרד.

לאָמיר אָבער לאָזען דעם הומאָר אָן אַ זייט. פאַר אונז איז שוין די בערד-שערעריי ניט קיין חלום, נאָר אַ טרויע-ריגע ווירקליכקייט פון אונזער צייט.

מיר טוען און מיר האָבען געטוהן אונזער חוב אויפצוקלערען דער יודי-שער באַפעלקערונג די נייטיגקייט פון האַלטען זיך ריין, אָבער בשום אופן קאָן מען ניט אַנערקענען די בערד-שערעריי פאַר אַ אומבאַדינגט נויט-מיטל פון אַזאַ רייניגונגס-אַקציע.

ס'וואָלט דעריבער געווען געוואונשען, אַז אונזערע יודישע ראַטמענער און אויך אַנדערע פאַקטאָרען זאָלן אונטער-נעמען געוויסע שריט, כדי אָבצושטע-לען דאָס פיינליכע בילד פון יאָגען זיך נאָך דער מכלומרשט - פאַרפעסטעטער יודישער באָרד.

מ. ש.

געשטאָכען, אונטערגעשניטען דעם האַלז און צעשלאָגען מיט שטעקענס.

דריי רוצחים האָבען אויף דריי שווידערליכע אופנים אומגעבראַכט אַנ'אומשולדיגען מענש — דאָס אַלץ איז אַרויסגעקומען פון אַן אוואַנטורע אויף אַ „זאַבאַווע“.

אין דאָרף קאַלקאָוו איז געווען אַ „זאַ-באָווע“.

די „זאַבאָווע“ איז בעשטאַנען פון אַ טאַנץ-אָוועגד וואָס איז געוואָרען איינגע-אָרדענט ביים דאָרטיגען דאָרפ'ס-איינ-וואוינער אַדאַם גזשעשטשיק.

ווען דער עולם איז געווען פרעהליך און מען האָט געהוליעט און געטאַנצט, איז געשעהן אַ קליינינקייט, וואָס האָט אַרויס-גערופען אַ בלוטיגע אוואַנטורע. איינער פון די געסט, יאַן רושין האָט נישט פאַר-זיכטיגערהייט אומגעוואָרפען גזשעשטשיק'ס קליינעם זוהן און צוליב דעם איז אויס-געבראַכען אַ געשלעג. די צוויי ברידער ראַמאַן און וולאַדיסלאַוו שיוויעץ, גזשע-שטשיק'ס פריינד מסתמא, האָבען זיך גע-וואָרפען אויף רושינ'ען, וועלענדיג איהם מקיים פסק זיין.

רושין האָט געמאַכט פיס אַ היים.

דער כעס איז אָבער נאָך נישט געהאַט אויסגעלאָשען געוואָרען ביי די ברידערלעך שיוויעץ און ביים בעל-שמחה גזשעשטשיק און באַלד נאָכדעם ווי די זאַבאַווע האָט זיך געענדיגט זענען זיי אַוועק צו רושינ'ען זיך אָבצורעכענען מיט איהם אין דער היים.

דאָס איז געווען דעם 15 שעפּטעמבער פ. י. נאָך האַלבער נאַכט. רושין האָט זיך דאַן גע-האַט פערשלאָסען אין דער וואָהנונג, אָבער ראַמאַן שיוויעץ האָט בעפוילען צו עפענען. די אַנפאַלער האָבען דאַן אַנגעהויבען רייסען טיהר און פענסטער און ס'איז גע-וואָרען אַרום דער וואָהנונג אַ טומעל. אויף די געשרייען איז אַנגע-לאָפען דעם בעפאַלענעמ'ס ברודער — יוזעף רושין, וועלכער האָט זיי געפרעגט וואָס זיי טומלען דאָ און וואָס זיי ווילען פון זיין ברודער. ער האָט זיי געוואָלט בערוהיגען און איינשטילען דעם צאָרען. פאַר דער דאָזיגער איינמישונג האָט יוזעף רושין, וועלכער האָט געוואָלט מציל זיין זיין ברודער, אַליין בעצאָהלט מיט'ן לעבען.

די דריי אוואַנטוריסטען, אַנשטאָט צו גע-בען אַנ'ענטפער און צו בערוהיגען זיך, זענען געוואָרען נאָך מעהר ווילד און האָ-בען איהם גענומען שלאָגען אכזריות'דיג. די ברידער שיוויעץ האָבען איהם געשטאָ-כען מיט מעסער'ס און גזשעשטשיק האָט דערלאַנגט אַ צוגאָב מיט אַ שטעקען איבער'ן גאַנצען קערפּער.

רושין איז אַנידערגעפאַלען אויף דער ערד, פערלירענדיג דאָס בעוואוסטזיין. מיט דעם האָבען זיי נאָך נישט יוצא געווען און די רוצחים האָבען ווייטער פאָרטגע-זעצט זיין שטיקעל אַרבייט. ראַמאַן שי-וויעץ האָט זיך דאַן אַראָבגעבויגען און אונטערגעשניטען דעם האַלז ביי דעם אין בלוט ליגענדיגען רושין און די איבריגע צוויי אכזרים: גזשעשטשיק און וולאַדיס-לאַוו שיוויעץ האָבען כסדר געקלאַפּט מיט שטעקענ'ס, מאַסאַקרירענדיג רושינ'ען אויף אַ שרעקליכען אופן.

אין אַנבליק פון דער שווידערהאַפטער סצענע האָט די פאַמיליע פון דער'הרג'ע-טען געוואָלט אַרויסלויפען אויפ'ן הויף אָבער די טהירען זענען געווען פערבאַראַ-קאַדירט און קיינער האָט זיך נישט גע-קענט אַרויסבעקומען. ווען זיי האָבען זיך ענדליך אַרויסגעריסען, האָט מען זיי אויך שווער צושלאָגען.

די בעסטיאַלע מערדער זענען, געוואָרען אַרעסטירט און איינגעזעצט געוואָרען אין דער ראַדאָמער תפיסה.

די מערדער זענען די טעג גע'משפּט געוואָרען דורכ'ן ראַדאָמער קרייז-געריכט.

אויפ'ן פּראָצעס האָבען זיי געטרובט לייקענען, אַז זייער נעביין איז נישט גע-ווען אויפ'ן אָרט פון דער הריגה. און אַז זיי ווייסען איבערהויפּט נישט פון דער גאַנצער מעשה. דאָס איז זיי אָבער נישט געלונגען, ווייל די עדות האָבען אַלץ דערצעהלט „פּאָדראָבנע“ און זיי געזאָגט אין די אויגען אַריין וואָסערע „מעשים טובים“ זיי האָבען געטהון יענע נאַכט.

די דריי בעשולדיגטע האָבען געהאַט דריי אַדוואָקאַטען: זשדזשיטאָוויעצקי, ביעדזשיצקי און אַפּל. אורבאַנאָווסקי.

פּראָקוראָר שידלאָווסקי האָט געפאָדערט אַ שאַרפע שטראָף.

דאָס געריכט האָט פּעראָרטיילט: וולאַ-דיסלאַוו שיוויעץ 7 יאָהר תפיסה; ראַמאַן שיוויעץ 5 יאָהר און גזשעשטשיק 3 יאָהר.

די פער'משפּט'ע האָבען דעם אורטייל אויפגענומען רוהיג. בלויז זייערע פאַמיל-יעס האָבען ספּאָנטאַניש געוויינט אויפ'ן געריכט'ס-קאָרידאָר. אַר.

(סוף פון זייט 4)

ווען מען נעמען פרנסה? רבי, גיט אַנ' עצה!

— פאָהר אַהיים און גיב-אָב יודישע פּראַצע — האָט דער מאַגעלניצער גע-ענטפערט.

— רבי, ס'איז דאָך פּיקוח-נפש. די קאָזאַקען וועלען דאָך מיך כאַפּען און אויפהענגען — האָט מענדעל נישט אויפ-געהערט צו וויינען.

— מענדעל. אפשר פעהלט דיר סחורה? אפשר האָסטו פערלוירען אין לויפע-ניש די סחורה און דעריבער האָסטו מורא אַהיימצופאָהרן, ווייל דו וועסט מוזען אומקעהרען דעם שאָדען? דו ביזט דאָך אַ שומר-שכיר? — האָט דער רבי גע-זאָגט און געקוקט מענדלען גלייך אין די אויגען אַריין.

— ניין, רבי, דאָס נישט. עס פעהלט גאָרנישט. כ'האָב יודען גאָרנישט היזק געמאַכט. אין דער גרעסטער סכנה, ווען מיין וואָגען האָט געמוזט פליהען וואָס שנעלער, כדי אַנטרונען צו ווערען פון די קאָזאַקען, האָב איך פונדעסטוועגען נישט אַראָבגעוואָרפען פון דער פוהר אַפילו אַ ברעקל סחורה, כדי די פוהר זאָל זיין גרינגער. איך האָב נאָר גע-שלאָגען די פערד, זיי זאָלען גיכער לויפען. מיר איז טאַקע איין שקאַפע אַוועקגע'פגר'ט פון לויפען מיט אַזאַ גרויסער משא... אָבער יודיש געלט? אַפילו אַ גראָשען האָב איך נישט גע-וואָלט היזק מאַכען! ניין, רבי, דאָס נישט!

— אויב אַזוי, קאָנסטו דרייסט פאָה-רען אַהיים! ביזט דאָך מיינער אַנ'אַל-טער חסיד! מסתמא, אַז איך הייס דיר, ווייס איך וואָס איך רעד. כ'האָב דאָך אַליין דיר געהייסען ווערען אַ בעל-עגלה. ווען דו ביזט מיך געקומען פרעגען, צו וואָס דו זאָלסט זיך נעהמען נאָך דער חתונה. האָסט זיך דאַן גע-קווענקעלט, ביזט דאָך געווען אַ חסי-דישער יונגערמאַן, אַ בן-תורה, און גאָר פלוצלינג הייסט דיך דער רבי ווערען אַ בעל-עגלה... געדענקסט דאָס? אָבער ס'שאַדט נישט, וועסט קיין חרטה נישט האָבען — האָט אים דער רבי גע-שטאַרקט און צוגעגעבען בטחון.

— אָבער רבי, איך האָב דאָך נאָר איין פערד. ווי וועט עס קענען דער-שלעפּען אַזאַ מהלך? צו מיר איז דאָך אַזוי ווייט... וואָס זאָל איך, הייליגער רבי, טהון? איך בין געוואָרען אַ גראָ-בער יונג, אַ בעל-עגלה, און פרעג אַזויפיל קשיות. איך האָב שוין פערגע-סען דאָס לערנען. אויך די אמונה האָב איך פערלוירען, רבי!

(ווייטער קומט)

◆ ליטעראַרישע נאָטיצען.

צום דערשיינען פון יעקב פישמאַנס בוך: «זומערדיגע טעג«

יעקב פישמאַן, דער מחבר פון דעם נאָך-וואָס דערשינענעם בוך: «זומערדיגע טעג» איז נישט אינגאַנצען קיין פנים חדשות אין דער יודישער ליטעראַטור. מיר פלעגען איהם דאָ און דאָרט בע-געגענען מיט אַ קורצער דערצעהלונג, וועלכע האָט זיך איינגעקריצט אין זכרון און אַנגערעגט צו פערטראַכטען זיך ווע-גען מחבר איהרען, אָבער איידער וואָס-ווען — פערשוואונדען אויף אַ לאַנגער צייט. דאָס דאָזיגע בעווייזען זיך און פערשווינדען ווערען, האָט נישט געגע-בען די מעגליכקייט אַנצוקניפּען אַ קאָנטאַקט מיט'ן מחבר, כדי איהם נעהנ-טער צו דערקענען. דער פאָדעם איז שטענדיג איבערגעריסען געוואָרען. אָבער איצט, נאָכ'ן צוזאַמענגענעמען 15 דער-צעהלונגען אין איין בוך, איז דער פאָדעם צווישען מחבר און לעזער פאַר-קניפּט געוואָרען.

יעקב פישמאַן איז אַ פיינער שילדע-רער. זיינע דערציילונגען זענען גוט דורכגעטראַכט, פאַרמאָגען אַקציע, האַנד-לונג, אַטמאָספער און דער עיקר: זענען נאַטירליך און אמתדיק.

די שפּראַך ביי איהם: קאָנדענסירט, צוזאַמענגעפּרעסט אָבער — לייכט און רירעוודיק. בלויז דאָ און דאָרט כאַפּט זיך אַריין אַ שלעכט געבויטער זאַץ, אַ שווערער רעסטאָרישער אויסדרוק אָדער אַ האַמעטנע פּראָזע. דאָס געשיט אָבער זייער זעלטען אַזוי, אַז זיי פאַרלירען זיך אינ'ם גרויסען וואַלד פון שיינע זאַצען.

דער הויפּט-מאָטיוו: דאָס קליינע פאַר-מלחמה'דיקע שטעטל. ביי פישמאַנען — רעזשייסק („דער יודישער פּריץ“) אָבער ביי אונז איז עס: ראַדאָם, שעד-לעץ, פּלאָצק, קעלץ, לובלין, פּשיטיק א. ז. וו. יעדער זעט — נאָכן איבער-לייענען פישמאַנס דערציילונגען — זיין שטעטל. אַזוי האָבען זיי, די פאַרמלחמה'-דיקע קליינע שטעטלעך, אומגעפּער, אויסגעזעהן. אָט, דאָ שטעקט די קינסט-לערישע דערגרייכונג פונם מחבר, ווייל... ס'שטעקט דער אמת!

יעדער דערציילונג פירט אונז אַריין אין דער געשילדערטער לופט אַזוי, אַז עס אַנטפּלעקט זיך פאַר אונז דער גאַנ-צער טאָג-טעגליכער לעבענס-שטייגער פון די קליינשטעטלדיגע איינוואוינער און מיר דערזעען אַלע, אַפילו די אינ-טימסטע פּרטים פון זייער אָרט לעבען און אויפפירונג.

קיין איין פּרט, קיין שטריכעלע, לאָזט פישמאַן נישט דורך און פאַרזווילט גאָר-נישט פאַר אונז. סיידען — דאָס, וואָס עס מוז זיין דיסקרעט, דאַרף נישט דערזאָגט ווערען און וואָס עס פּאַסט נישט...

זייער פּסיכאָלאָגיש און אינטערעסאַנט זענען זיינע שילדערונגען וועגען קינ-דער, צו וועלכע ער ווייזט אַרויס גרויס פיעטעט און ליבע. ווייזט אויס, אַז ער קען גוט די קינדערשע נשמה מיט דעם גאַנצען געדאַנקען-גאַנג פונ'ם קינד.

ביישפּיל:

„לייזער האָט אויף דער האַנט גע-נומען די קליינע כאַיטקעלע און שטייט מיט איהר אין פענצטער און רעדט אין איהר אַריין: מאַטעלע פאָרט, מאַטעלע וועט צוריק קומען און שרה'לע וועט צוריק קומען. וויין נישט, טייער קינד.“ („לייזער שניידערס קינדער“)

ווען איהר לייענט, למשל, די קינסט-לערישע דערציילונג „מלכה שבא“, פאַר'גנב'עט זיך ביי אייך — פונקט ווי ביי זיינע אכט-ניין - יעריקע קינדער — די מורא פאַר דער נאַכט.

לאָמיר אַרויסנעמען עטליכע שורות:

„זיי האָבען אויך דערציילט וועגען אַ רוח, אַ נקבה —מלכה שבא. זי קומט אינמיטן נאַכט אין שטובן, וואו עס זע-נען פאַרהאַן זויג-קינדער. שטילערהייט קומט זי אַן אויף הינערישע פיסלעך, ווען די דערוואַקסענע שלאָפען, און שטופּט אַריין אין קינדס מיילעכל איהר ברוסט, וואָס איז פול מיט סם. דער סם צעגייט זיך דעם קינד אין אַלע אָדערלעך און ביינדעלעך. אַ ווייסער שוים זעצט פון קינדס מיילעכל. פון די כאָרכלען אין קינדס העלזעלע כאַפּען זיך אויף טאַטע-מאַמע טויט-דערשראָ-קענע און זעען אין דער סיר זייער קינדס מלך-המות, די משונהדיגע, באַ-וואַקסענע מלכה שבא...“

אָבער, שרעקט אייך נישט. פישמאַן פאַרמאָגט סובטעלען הומאָר און ער ווייזט אייך באַלד ווי חברה קונדייסים האָבען געוואָלט אָפּטון אַ שפּיצל סאָ-ניען, די יודישע גויע, וואָס וואוינט „אויפן שטאָק“, אין צווי אויסגעפּוצטע שטיבעלעך „מיט פאָטאָגראַפיעס“, האָבען זיי איין יונגעלע, וואָס קען איינהאַלטען אַ געלעכטער אין זיך, אָנ-געטון אין איבערגעדרייטען שוואַרצען פעלץ, איינגעריסט מיט סאַדזע דאָס פּנים און אַרויף צו סאָניען נאָך איהר מינעלע און — סאָניע, אַ־צום טויט-אי-בערגעשראָקענע, בעט זיך ביים פאַר-שטעלטען יונגעלע: האָב רחמנות, טו נישט קיין שלעכטס, מלכה שבא!..

די דאָזיגע דערציילונג געהערט צו די שענסטע פון זיין בוך.

אַ פיינע און עכטע דערציילונג איז אויך „דער פרעמדער יוד“. ס'איז אַ מעשה מיט אַ צאָן-ווייטיק, וואָס רודערט אויף דאָס גאַנצע דאָרף אָלשעוויץ, אין וועלכען ס'איז נישטאָ קיין רופא און נישט קיין אַפּטייק און דער יוד, דער קליינער ישראל'קעלע מוז אין שבת פאָרען אין נאָענטען שטעטל אַריין צו אַ דאָקטאָר, פון וועלכען ער קומט שוין אָבער נישט אַרויס קיין לעבעדי-גער...

זייער פיין און בילדעריש איז דאָ געשילדערט ווי אַזוי דער קליינער יש-ראל'קעלע רייסט זיך אַליין אַרויס דעם קראַנקען צאָן.

צו אַ קינסטלערישער מדרגה געהע-רען אויך די דערציילונגען: „סענדער“ און „פאַרדונגען דעם צימער“.

אינם בוך זענען נאָך פאַרהאַן דער-ציילונגען: „קעגן ברוך-הערשן“. „זאָרג צוליב קינדער“, „פריילין ליזע“, וועלכע אָטעמען מיטן נאָאיוו-האַרציגען קליינ-שטעטלדיגען לעבען און זענען מייס-טערהאַפט אָנגעשריבען.

יעקב פישמאַן איז אָן ספק אַ גוטער דערציילער. מען קען פון אים אַ סך דערוואַרטען.

דער יודישער ביכער-מאַרק, וואָס איז אין די לעצטע יאָהרען אַזוי אָרעם אין דערציילונגען, איז באַרייכערט גע-וואָרען מיט יעקב פישמאַנס בוך: „זו-מערדיגע טעג“.

גבריאל ווייסמאַן.

וואס האב איך געהערט און געזעהן אין זבאנזשין.

דער היגער יודישער איינוואוינער ב. מאנדעלבוים האט די טעג בעזוכט זבאנשין. ער איז געפאהרען צו זיינעם א ברודער, וועלכער געפינט זיך דארט צווישען די יודישע פליטים פון דייטש-לאנד.

ה' מאנדעלבוים גיעט דא איבער זיי-נע איינדרוקען און שילדערט די פער-צווייפעלטע לאגע פון די ארויסגעטרי-בענע יודען.

„ביים אויסשטייגען פון צוג אין זבאנ-שין האב איך מיין ברודער גלייך בעמערקט (איך האב איהם 20 יאהר נישט געזעהן) אין געזעלשאפט פון צענדליגער פליטים. אלע האבען מיך געפרעגט צי איך האב זיי נישט געברענגט קיין נאכריכט פון ווארשא, אז דער לאגער ווערט אויפגעלעזט.

מיר געהען אהיים צו מיין ברודער אין דער וואהנונג. עס קומט גלייך צו אונז אריין דער פראפעסאר גינזבורג פון ווארשא און אויף זיין פערלאנג געהען מיר זיך באקענען ווי עס זעהט אויס דאס לעבען אין זבאנשין. מיר קומען צו צום 1-טען פונקט וואו עס ווערט ארויסגעגעבען מיטאגען פאר 18-הונדערט מאן. עס שטעהט א גרויסע פוסטע שאפע אהן א פאדלאגע. מענשען שטופען זיך, כדי צו זיין די ערשטע אין דער רייה. דער לעצטער דערגרייכט ביז די לאנקאווע גאס (ערך 1 קילאמעטער פון דער שאפע)

פון א פענסטערעל גיט מען ארויס יעדען: 5 דעקא לאקשען, 20 דעקא מעהל, 1 דעקא טהיי, 10 דעקא צוקער צוקער, 1 קילא ברויט, 3 קילא קארטאפעל און 5 דעקא פוטער.

דער זייגער איז 3 נאך מיטאג. מענשען פון דער רייע קלאפען מיט די ציין פאר ק ע ל ט, די בעאמטע פרובען ארבייטען פלייסיגער, גיכער צו ערלעדיגען די גרויסע רייה.

מיר גייען ווייטער. אויף דער גאס טרעפען מיר א געוויסען ה' מאריץ פשזעמיסלאוו פון ראדאם, ער קען זיך מיט די האנד מיט אונז נישט בעגריסן, ווייל די הענד זענען איהם פארנומען. אין איין האנד טראגט ער א קוישעל מיט קארטאפל, און אין דער צווייטער האנד די אויסגערעכענטע פראדוקטען. מיט פרייד מעלדעט ער אונז, אז ער גייט גלייך אבקאכען זיין מיטאג.

מיר קומען צום צווייטען פונקט. דאס איז די אמאהליגע מיהל פון שטאט. א צוויישטאקיגע געביידע, עהנליך צו די אלטע קאשארען פון ראדאם. די בעוועגונג אויפן הויף איז אומגעהויער גרויס. בלאסע, צעבראכענע מענשען דרייען זיך ארום אויף דעם הויף און ווארטען ביז זיי וועלען בעקומען דאס ביסל ווארים עסען. אויף דעם הויף זענען אוועקגעשטעלט צוויי מיליטערישע קוכען און פון דארט ווערט פונאנדער-געטיילט דאס עסען.

מיר קומען אריין אין דעם אלגעמיי-נעם שלאף-זאל. איך האב דארט ארום די ווענד אבגעצעהלט 8 הונדערט שעניקעס, באדעקט מיט טונקלע קאלדריס. (קאצן) די קישענס אנגעפולט מיט שטרוי. פון איינעם פון די שעניקעס הער איך ווי מען רופט מיך. דאס רופט מיך א פרוי פון ראדאם. זי איז די פרוי פון א ראדאמער בירגער ה' ברוך ניימאן. די פרוי וויינט פאר מיר דאס זי ליגט קראנק אויפן הארץ. זי קען זיך קיין עצה נישט געבען און בעט מיך דאס איך זאל אינטערווענירען ביי איר משפחה די ה"ה ברוך, נתן און חיים ניימאן. איך האב איר צוגעזאגט.

מיר געהען ארויף אויפן צווייטען שטאק. דארט ארבייטען שוין פון דער פריה 2 יונגע דאקטוירים פון לאדזש ביי די קראנקע וואס געפינען זיך דארט.

מיר בעזוכען דעם דריטען פונקט. עס לויפען פערביי קינדער פון רייכע עלטערען מיט שיסעלעך עסען אין דער האנד. אבגעריסענע, אבגעפליקטע און איילען זיך אהיים מיטן עסען.

מיר פארלאזען דעם באראק און געהען צום ארטיגען שוחט. א יוד, א הויכער, א ראזירטער. ער איז עהנליך צו א קריסט. דער שוחט דערצעהלט אונז אין א שלעכטען יודיש דאס זבאנשין פארמאגט 8 יודישע פאמיליעס, דערונטער 12 מאנספערשוינען. ער בעט אונז דאס מיד זאלן באזוכען די שוהל. מיר טרעפען די שוהל פול געפאקט מיט פליטים. דער חזן ה' ויידענמאן וועלכער איז געוועזן חזן אין א בערלינער סינאגאגע האט געגעבען קאנצערט. ער האט די שטימונג אביסל אויפגעהייטערט.

דער סעקרעטאר פון פליטים-קאמיטעט ה' פונט דערצעהלט, דאס ביים היינטיגען טאג פערמאגט זבאנשין 5200 פליטים. די לאגע איז ערענסט. מען בעט מיך דאס איך זאל מיך בעמיהען, אז אויף די שפאלטען פון „ראדאמאר קיעלצער לעבען” זאל געפיהרט ווערען א פראפאגאנדע וועגען הילף פאר די ראדאמער פליטים”.

ב. מאנדעלבוים.

שוין בקרוב דער טראדיציאנעלער פורים-באל.

היינטיגער שפיטאל-באל צוטריטליך פאר אלע שיכטען.

דעם 4-טען מערץ קומט פאר דער טראדיציאנעלער פורים-באל לטובת דעם יודישען שפיטאל.

דער שפיטאל-באל וועט דאס היינטיגע מאהל זיך אונטערשיידען פון שטענדיג דערמיט, וואס ער וועט האבען א מעהר פאלקסטימליכען כאראקטער. עס וועלען נישט פערפליכטען קיין ספעציעלע באל-קאסטיומען. און אויך די אטמאספערע די שטימונג אויפ'ן באל וועט נישט זיין קיין שווערע, קיין אנגעצויגענע אויפ'ן שטייפען אינטעליגענטישען שטייגער. אלע וועלען קענען קומען אויפ'ן באל, אין זייערע געוועהנליכע שבת'דיגע און יום-טוב'דיגע מלבושים.

די דאזיגע באל-אמנעסטיע וועט דערמעגליכען דעם צוטריט פון די ברייטע מאסען, וועלכע וועלען נישט ברויכען ספעציעל זיך אנצושטרענגען מיט צוגרייטען נייע באל-קליידער, וועלכע זענען פערבינדען מיט גרעסערע קאסטען און וואס נישט אלע קענען דאס מיטמאכען.

ס'איז היינט א שווערע צייט. ביי די ברייטע שיכטען איז דער כיס ריק, און זיי קענען זיך נישט ערלויבען אויף גרעסערע באל-אויסנאבען אויפ'ן געביעט פון אויפנייהען נייע גארדעראב און קאסטיומען. צוליב דעם האלטען זיך א סך אב צוגעהן אויף בעלער. ס'איז פאר זיי א שווערער ענין, ממש א קאמפליצירטער פראבלעם צו געהן האבען צו-טהון מיט מאדע-זשורנעלער, מיט דער מאנופאקטאר-בראנזשע און מיט לויפען מעסטען. נישט ווייל זיי ווילען נישט נאר ווייל זיי קענען נישט; דאגעגען וואלטען זיי געוועהן בעלנים צו געהן אויף א באל אין זייערע אנשטענדיגע בעשיידענע קליידער און לאזען זיך אויך קאסטען א פאר זלאטעס ביים בופעט און ביי אנדערע אימפרעזעס, וועמענ'ס איינקונפטען עס זענען בעשטימט אויף דעם, צי אויף יענעם וויכטיגען צוועק. זיי, די ברייטע שיכטען, שעמען זיך אבער מיט זייער בעשיידענקייט לגבי אנדערע, וואס קומען אויסגעסטראיעט, אויסגעפוצט און אויסעלעגאנטירט אין די שענסטע טואלעטען לויט'ן לעצטען „קושיק-מאדי”.

א סך אימפרעזען האבען שוין נישט איינמאהל בעוויזען, אז ס'איז א גרויסער פעהלער וואס די בעלער-איינארדנער ווילען זיך בעיקר שטיצען אויף דער אזוי גערופענער סאלאן-געזעלשאפט אויף דער עליטע און אויף „די שפיצען פון פאלק”, אויפ'ן אויבערדשטען פון שטויסעל. דאס שמעקט מיט סנאביזם, מיט אנגעבלאזענקייט און גאווה, מיט אבגרעניצען זיך פון די פאלקס-מאסען. דאס איז אויך נישט געזונד פאר דער קאסע. ווען מ'וויל זיך הויפטזעכליך שטיצען אויף דער געזעלשאפט פון סאלאן און עלעגאנץ, מוז מען דעם באל איינארדנען קאמפאָרטאָבל און ממילא איז מען א מרבה בהוצאות און וויפיעל עס פליסט-איין געלד, איז עס אלץ ווייניג אויף צו דעקן די אויסגאבען און צו ערצילען א געהעריגע הכנסה.

דער יעצטיגער שפיטאל-באל, הערען מיר, וויל אבווייכען פון זיין סקארבאווען נוסח, אויף וועלכען ס'האט „געדאוועט” בלויז די אינטעליגענץ און די „אויבערשטע 10 טויזענד”. די היינטיגע איינארדנער האבען ארויסגעלאזט א מאניפעסט: „כל דכפין ייתי ויאכול”. אלע מעגען קומען, אלע קענען קומען. ביטע זעהר. די אלע זאגען מיר: ווילקאמען! עס פערפליכטען נישט קיינע ספעציעלע טואלעטען. יעדער קען קומען בעשיידען, אבער אנשטענדיג אנגעטוהן. עס איז נישט קיין באל. עס איז מעהר ווי א באל. עס איז א פאלקס פערוויילונג, אין וועלכער עס קענען און דארפען זיך בעטייליגען אלע קרייזען און שיכטען, ווייל דער צוועק איז א גרויסער, א הייליגער.

דערביי ווילען מיר נאך צוגעבען אט וואס:

אויב די היינטיגע איינארדנונג געהט ארויס פון א פאלקס-דעמאקראטישע הנחה, וואלט טאקע געווינשען געווען, אז די טאאלעטן און קאסטיומען זאלען נישט זיין אזעלכע שרייעדיגע ווי תמיד. אפילו די, וואס קענען זיך דערויף יא ערלויבען, דארפען זיך אויך אבהאלטען דערפון און יוצא זיין מיט געוועהנליכע שעהנע בגדים. און דאס איבער צוויי טעמים: 1) אז היינט איז נישט די צייט דערויף און 2) נישט צו רייצען קיינעם און נישט צו פערשעמען אנדערע, וועלכע קענען דאס נישט מיטמאכען.

ŻĄDAJCIE TYLKO „RIKSZA” GUM..? JEDWABNE

אפשר... פארט... טאמער... דאך...

א מעשה מיט א לאקשענעם קוגעל, מיט א רייז קוגעל, מיט א ציטרינאווי קוגעל, מיט קיף טעס... מיט א פובליקום וואס קלאפט בראווא, מיט א קליין פישעלע, מיט אן אנטלאפענע לבנה, און מיט א קאנאריקל און מיט אן אינדיק.

V

האט מען פערקאטשעט די ארבעל און מען האט זיך אוועקגעזעצט מאכען דעם ערשטען נומער צאטונג. די שרייבער'ס האבען געשריבען, די זעצער'ס האבען געזעצט און די דרוקער'ס האבען געדרוקט. אבער שוין ביים ערשטען נומער האט די מאמעשי, דער שעף-רעדאקטאר ארויסגעגעבען א בעפעהל: אלץ מוז עך זעהען, אלץ מוז עך לייענען און אלץ מוז אדורכגיין דורך מיין האנט!

זענען די שרייבער נשתומם געווארען, די זעצער'ס האבען געגאפט, די דרוקער'ס זענען געווארען איבערראשט און אלע צוזאמען האבען געפרעגט: היתכן? ווי איז דאס געהערט געווארען, אז א יודענע, וועלכע האט רעכט נישט איבערגעלייענט קיין צייטונג, קיין ביכעל, נאר איז שטענדיג פערטהון אין קויפען פעטע הינער און אין איין ארייננקלערען וואס פאר א קוגעל זי זאל מאכען: צי א לאקשענעם קוגעל, צי א געבלעטערטען קוגעל, צי א רייז קוגעל, צי א ציטרינאווע קוגעל, צי גאר א עפעל-קוגעל — איז אט ווי קומט צו אזא יודענע זיך צו מישען אין צייטונג'ס-זאכען?

אבער די מאמעשי, דער שעף-רעדאקטאר האט זיך איינגעשפארט און אונטערגעהאלטען איהר ראזקאז: אזוי וויל יאך, און אזוי וועט עס טאקע זיין! יאך קען ביידע: יאך קען מאכען גוטע און פעטע קוגלען און יאך וועל אויך קענען מאכען גוטע און פעטע אנטיקלען. עסך וועט שוין זעהען.

און דא האט איהר פנים אויפגעשטראהלט און זי האט זיך ווייטער צערעדט:

— אט וועל יאך ענק פשעקאנירען. יאך זעה דא פאנאריע ווי עסך שפארט ענק וועגען אונטערשרייבען א נאמען אונטער אן אנטיקעל און עסך קענט ענק גארנישט קיין עצה געבען. אבער יאך זעהט עסט, האב גארנישט געקלערט און כ'האב שוין א פארטיגען נאמען: קיף טעס.

פרעגען זיך די שרייבער'ס: וואס איז די בעדייטונג פון קיף טעס?

צעשמייכעלט זי זיך און הייסט זיי טרעפען.

קלערט מען אהין, קלערט מען אהער און קיינער טרעפט נישט.

דאן שיסט זי אויס אין א געלעכטער: עמך זעהט, אז איך ווייס? די קיף מיינט מען: קוש מיר און די טעס — פארשטייט איהר שוין אליין, אז מען מיינט אין ט...

דא האבען זיך די שרייבער'ס אויפגעשטעלט און אנגעהויבען פראטעסטירען: וואס טייטש? ווי קען מען אזוי חוזק מאכען פונ'ם לייענער און הייסען איהם קושען אין ט...?

די שטימונג איז געווארען אנגעצויגען, פערשארפט, אבער געפרובט ראטעווען די לאגע האט איינער פון די דרוקער'ס, א וויצלער, וועלכער האט זיך אנגערופען:

— פרוי, דאס וואס איהר מיינט, ליגט זיך דא גאר אויס מיט א „ת” און נישט מיט קיין „ט”.

— אלץ איינס ווי עס לייגט זיך דארטען אויס, אבי מען מיינט דאס זעלבע... דער עולם איז סיי-ווי א גולם און באזונדעס: וואס איז א צאטינג בעסער ווי א טריאטער? אט געדענק עך, אז יאך אליין האב מיט 50 יאהר צוריק געשפילט טריאטער מיט'ן פעטער בערעל'ס זוהן, חיים דער געגריוועטער שוסטער, האט מען דינמאלט נאכ'ן אפשפילען דעם אקט, אין מיטען אראפלאזען די פלאכטע, זיך אויסגעדרייט מיט דער פלייצע צום פובליקום און ג ע וו י ז ע ן זיי די הינטענ'ס... נו? האט מען אפשר נישט געפאטשט קיין בראוואָ? איז עס אפשר נישט געווען קיין שיינע פזשעסטאוויעניע? זעהט עסך שויך, אז גיראכט בין יאך! ווי זאגט מען: „ווער ס'איז שיין — יאך בין קלוג”.

און ווען די שרייבער'ס האבען ווייטער פראטעסטירט, האט זי זיי דאס-מאהל נאכגעגעבען, אבער מיט'ן באדינג אז אלע אנטיקלען מוזען פאר איהר פארגעלייענט ווערען און זי וועט שוין זאגען מבינות, וואס טויג יא און וואס טויג נישט.

אויף קאטאוועס האבען די שרייבער'ס מ'כלומר'שט נאכגעגעבען און מען האט אנגעהויבען פארלייענען אלע ארטיקלען. און דא איז געשעהען די אמת'ע קאמעדיע: די ערנסטע ארטיקלען, וועלכע זי האט נישט פערשטאנען, האט זי געזאגט, אז זיי געפעלען איהר נישט; דאגעגען איז איהר זייער געפעלען ג ע וו א ר ע ן דאס שראבעכץ, וואס איז אנגעקומען פון טשארניסראקוועקע און פון קאזשעבראדקע, אין וועלכע עס איז געווען געשריבען, אז: דעם רב'ס ווייב. יענטעלע, האט געפונען א קליין פישעלע אין דעם גרויסען פיש וואס זי האט געמאכט לכבוד שבת; דער שמש, ר' געצעל האט בעקומען פון קהל א גרויסען נייעם שטעקען צו קלאפען אין שוהל אריין; דעם בעדער'ס קאזע איז אריינגעפאלען אין די מקוה, ווייסט מען נישט, צי די מקוה איז כשר; אין שטעדטעל איז א גרויסע מהומה: — דער עירוב איז געווארען איבערגעריסען, האט מען צוזאמענגערופען א גרויסע אסיפה, וואס ציהט זיך שוין דריי טעג און דריי נעכט און מען האלט אלץ אין איין ארייננקלערען, צי מעגען טראגענדיגע ווייבער גיין שבת אויף דער גאס; אין מיטען מחדש זיין די לבנה — שרייבט מען פון קאזשעבראדקע — איז די לבנה אנטלאפען, שטייען אזוי די יודען אין מיטען מארק אכט טעג מיט אכט נעכט מיט אנגעצונדענע ליכט אין די הענט און מען זוכט די לבנה.

אט דאס איז שרייבעכצער — האט די מאמעשי, דער שעף-רעדאקטאר ארויסגערופען — אט, דאס פארשטיי איך אט דאס איז גוט.

דא האט שוין ביי די שרייבערס דאס געדולד געפלאצט, און איינער א דרייסטער האט זיך אנגערופען: הערט אויס פרוי, וועגן אייער מבינות וועל איך אייך געבען א ביישפיל:

אן אינדיק מיט א קאנאריקל האבען זיך געשפארט צווישען זיך ווער פון זיי ס'קען בעסער זינגען. איינער דעם צווייטען האט נישט געוואלט נאכגעבען, ווייל יעדער האט געהאלטען, אז נאר ער איז דער בעסטער זינגער. האט מען אפגעמאכט צווישען זיך צו נעמען א מבין.

איז ווער זאל זיין דער מבין? — דער ערשטער בעסטער דורכגייער דורכן וואלד.

גייט פארביי דאס חזיר.

בלייבט צו נעמען דאס חזיר פאר א מבין און מען רעדט אפ צווישען זיך, אז דער, וועלכער וועט בעסער זינגען, זאל דעם צווייטען אויספיקען אן אויג.

דאס ערשטע נעמט זינגען דער קאנאריק, וועלכער צעטרילט זיך אזוי, אז דער גאנצער וואלד מיט דעם גאנצען ארום ווערען פארוויגט פון די זיסע צארטע כשוף-טענער.

אפגעזונגען, שטייט דאס חזיר גלייכגילטיג און באפעהלט דעם אינדיק: נו, וויין וואס דו קענסט.

דאן האט דער אינדיק זיך צעשריגען מיט זיין הייזעריגען קול: האלדער... האלדער... האלדער...

אט, דאס הייסט געזאנג — רופט אויס מיט אנטציקונג דאס חזיר און דער אינדיק פיקט אויס אן אויג דעם קאנאריק.

אפמאך איז אפמאך.

זעצט זיך אוועק דאס קאנאריקל אויף א בוים און נעמט וויינען.

גייט פארביי דער קלוגער פוקס, פרעגט ער: וואס וויינסטו?

נעמט דאס קאנאריקל דערציילען פארן פוקס די גאנצע געשיכטע פון אנהויב ביזן סוף און פארענדיקט מיט די ווערטער: מיין נישט, פוקס, אז איך וויין אויף מיין אויג, ניין, איך וויין נאר ווער ס'איז געווען דער מבין...

• • •

געגעבען דעם ביישפיל, האבען אויך די איבריגע שרייבער זיך אויפגעשטעלט און אלע צוזאמען האבען פערקלאפט די טיר הינטער זיך...

(פארטזעצונג קומט)

קונע לעמל.

275 דאלאר פון אמעריקא פאר ראדאמער יוד. אינסטיטוציעס

פארוואס קומט נישט קיין ענטפער וואס ס'זאל זיין מיט'ן 15-ער קאמיטעט?

די ה"ה משה רובינשטיין און סט. קורץ האבען היינטיגע וואך דערהאלטען א טעלעגראמע פון ניו-יארק, אז ס'איז ארויסגעשיקט געווארען אויף זייער נאמען 275 דאלאר פאר היגע יודישע אינסטיטוציעס.

אין דער טעלעגראמע, אויף וועלכער ס'איז אונטערגעשריבען ה' משה ראדאמסקי, איז גענוי אנגעוויזען וויפיעל און וועלכע אינסטיטוציעס עס דארפען בעקומען געלד.

פארן בית-יתומים און מושב זקנים 75 דאלאר; פארן יודישען שפיטאל 50 זל; פאר חינוך-ילדים 50 דאלאר, לינת-הצדק 50 דאלאר; תלמוד תורה 30 דאלאר און הכנסת אורחים 20 דאלאר.

ווי ס'איז צו זעהן זענען דורכגעלאזען געווארען צוויי אינסטיטוציעס: קימפעטארען-פאראיין און „טאז", וועלכע פלעגען ביי די פריהעריגע חלוקות גענומען ווערען אין אכט, בעקומענדיג ענטשפרעכענדע סומעס. שווער צוגלויבען, אז די דאזיגע צוויי אינסטיטוציעס זענען דעגראדירט געווארען. וואהרשיינליך איז דא געשעהן א פערזעהן, אדער א טעות, וואס וועט געוויס אויפגעקלערט ווערען.

צי דאס געלד, די 275 דאלאר, זענען פון ראדאמער לאנדסלייט, פריוואט, צי פון ראדאמער פעראייניגטען רעליעף אין ניו-יארק — דאס איז אונז נישט בעקאנט. אויך דאס וועט מען זיך אודאי שפעטער דערוויסען.

די 275 דאלאר, אדער זיי זענען שוין דא אין ראדאם, אדער זיי וועלען אנקומען די נעכסטע טעג.

פאר די הילפס-קאסע, וועלכע דער ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק האט אליין דא געשאפען — איז קיין געלד נישט געשיקט געווארען. און דאס איז א גרויסער ווינדער. האט דאך ה' משה ראדאמסקי בעת ער איז געווען אין ראדאם, זיך נעהנטער בעקענט מיט דער נוצליכער טעטיגקייט פון דער קאסע און פערזיכערט צו פאפולאריזירען איר אין ניו-יארק פאר די ראדאמער לאנדסלייט, וועלכע זאלען איהר שטיצען.

די קאסע ווערט ליידער, זינט ה' ראדאמסקי'ס אבפאהרען פון דאנען, אינגאנצען פערשוויגען.

דער ה' ראדאמסקי איז אויך שולדיג געבליבען אנ'ענטפער וועגען דער דעמיסיע פון 15-ער קאמיטעט. ווי ס'דערגעהן צו אונז ידיעות, איז ה' ראדאמסקי היינט דער פיהרער פון רעליעף אין ניו-יארק און אלס אזעלכער איז ער מחויב צו ענטפערען, וואס זאל זיין מיט'ן 15-ער קאמיטעט: צי ווערט אנגענומען זיין דעמיסיע, אדער נישט. אין ביידע פאלען דארף מען ענטפערען, ווייל דער 15-ער קאמיטעט איז אויך געשאפען געווארען פון ראדאמער רעליעף אין נין-יארק. לאזען דעם 15-ער קאמיטעט אין א נישט קלארע לאגע האט קיין זין נישט. ענטווערער, אדער: אויפלעזען, אדער געבען אינסטרוקציעס וואס ווייטער צו טוהן!

רומענישער צאהן-דאקטאר בעווייזט ווינדער אין ראדאם.

אנ'אומגעהויערע סענסאציע האבען ארויסגערופען אין שטאדט די פענאמענאלע עקספערימענטען פון דעם רומענישען צאהן-דאקטאר קאנסטאנטי טעטני וועלכער גאסטראלירט היינט אין ראדאם.

דער רומענישער דאקטאר בעווייזט ממש ווינדער ביים ארויסנעמען צייהן, אדער פוניאקעס בלויז מיט די פינגער. ער בענוצט נישט ביי זיין ארבייט קיין שום אינסטרומענטען און מאניפולירט בלויז מיט די פינגער אויף אזא אופן, אז מיט די פינגער פון דער לינקער האנד ריהרט ער אן דעם אנגעוועהטאגטען צאהן פון דרויסען און מיט די פינגער פון דער רעכטער האנד נעמט ער ארויס דעם צאהן אהן וועהטאג און כמעט אהן בלוטונג. די גאנצע אפעראציע דויערט לפי ערך א קורצע צייט.

דאקטאר טעטני האט דורכגעפיהרט אזעלכע עקספערימענטען אין „וויטוואר-ניע" און „טיטיניובקע", ביי דער אנוועזענהייט פון דאקטוירים, וועלכע האבען פשוט נישט געקענט אבווינדערען די דאזיגע סודות'פולע קונסט.

אויף דער פראגע, וואו ער האט געלערענט די דאזיגע חכמה, האט ד"ר טעטני געענטפערט אז ער בענוצט זיך מיט דער אינדישער און כינעזישער מעטאדע צו בעזייטיגען צייהן.

אויף די מענשען, אויף וועלכע ד"ר טעטני האט עקספערימענטירט און אויך אויף די ארומיגע צושויער האט ד"ר טעטני געמאכט אנ'איינדרוק פון א מכשף, פון א פאקיר. אבער ווי די היגע דאקטוירים גיבען איבער, איז די דאזיגע מעטאדע פון ד"ר טעטני בעקאנט אין דער מעדיצינישער וויסענשאפט. זי שטאמט פון כינא און ביז איצט נישט אנגעווענדעט געווארען אין די אייראפעאישע לענדער.

ווען מיר שרייבען די שורות זיצט נאך ד"ר טעטני אין ראדאם און בעווייזט זיינע וואונדערבארע סעאנסען אינגאנצען אומזיסט.

בעלנים אויף ארויסצונעמען ביי זיי צעהן אהן וועהטאגען פעהלען נישט.

אין משך פון דער היינטיגער וואך האט ד"ר טעטני ארויסגענומען אין ראדאם 2000 קראנקע צייהן.

אין א געשפרעך מיט פרעסע-פארשטעהער האט ד"ר סעטני ערקלערט, אז פערפאלקאמט האט ער זיך אין דער דאזיגער לעהרע אין מעקסיקא ביים שפאנישען דאקטאר אלפאעז דעל-אלבא.

דער דערמאנטער שפאנישער דאקטאר איז שפעטער נאכ'ן ענטדעקען די וואונדערבארע ערפינדונג געפאלען א קרבן פון עטליכע אטענטאטען, פון וועלכע ער איז על פי נס ניצול געווארען. די מעקסיקאנער דענטיסטען האבען איהם געוואלט אברוימען פון וועג אלס געפעהרליכען קאנקורענט.

ד"ר טעטני איז געווען זיין אסיסטענט א רייהע יאהרען. ד"ר אלבא איז געווען א זשעני און ווען נישט זיין פלוצלינגדיגער טויט אויף א הארץ-שלאג וואלט די מעדיצין, איבערהויפט די כירורגיע, אוועק אויף אנדערע וועגען. ד"ר אלבא האט דורכגעפיהרט פרובען-אפעראציעס גענצליך אהן נארקאז.

דער רומענישער דאקטאר טעאטא קאנסטאנטינא (צום סוף איז מען געוואהר געווארען זיין ריכטיגען נאמען) פאהרט ארום איבער פוילען אין זיין עלעגאנטען אויטא. צוליב פראפאגאנדע צוועקען ער וועט זיך נאכדעם בעזעצען אין ווארשא, וואו ער וועט עפענען א דענטיסטישען קאבינעט.

ווי אזוי א מוטער האט געוואלט ראטעווען פון שאנדע איהר טאכטער.

די אייגענטימערין פון א הויז אויף סלאוואצקיעגא, קארנעלא סטעמפלעווסקא האט א טאכטער, הייסט זי אלינא. אלינא איז א יונג שעהן מיידעל און דערפאר האט זי געהאט א סך „פאוואדזעניע". איהר ערפאלג ביי יונגעלייט האט זי אזוי פער'שיכור'ט, אז זי איז אראב פון דרך הישר און גענומען א לעב-טוהן. ווען זי איז געווארען א מוטער איז זי ניכטער געווארען און ס'האט איהר געפייניגט דער געדאנק: וואס טוט מען צו פערדעקען די שאנדע? מ'האט געהאלטען די מעשה בסוד, אבער דא איז דאס ניי-געבוירענע קינד קראנק געווארען און מ'האט עס געברויכט טויפען און איינמעלדען.

פון דער שווערער לאגע האט ארויסגעהאלפען די באבע, די קלוגע קארנעלא סטעמפלעווסקא, וועלכע איז אוועק צו איהר דינסט פעליקסא גאוולין און איהר פארגעלעגט, אז זי זאל דאס קינד טויפען און איינמעלדען אלס איהר אייגענס. זי, די סטעמפלעווסקא און איהר בעקאנטע מאריאנא האנקעוויטש, וועלען זיין עדות, אז דאס קינד איז געבוירען געווארען ביי איהר, ביי דער גאוולינ.

די דיענסט, וועלכע האט אפשר עפעס בעקומען פון דער סטעמפלעווסקא, האט איינגעשטימט און אלע דריי אויבענדערמאנטע פרויען זענען אוועק אין דער קאנצעלאריע פון א היגע קירכע וואו דאס קינד איז געטויפט און איינגעמאלדען געווארען אלס גאוולינ.

אזוי ארום האט פרוי סטעמפלעווסקא געראטעוועט דעם „גוטען נאמען" פון איהר טאכטער אלינא.

דאס קינד איז שפעטער געשטארבען און דער גאנצער שווינדל איז ענטדעקט געווארען.

אלע דריי פרויען: סטעמפלעווסקא, האנקעוויטש און גאוולינ האבען געהאט א פראצעס אין קרייז-געריכט, וועלכער האט זיי אלע פער'משפט: סטעמפלעווסקא 7 חדשים און 50 זל. געלד-שטראף; גאוולינ און האנקעוויטש צו א חודש ארעסט. אלע איז אבגעלעגט געווארען די שטראף אויף 3 יאהר. אר.

צוגעשיקטע קאמוניקאטען.

לעבהאפטע טעטיגקייט ביים בעקער-ארבעטער-פעראיין.

דער בעקער-פאראיין, וועלכער ציילט ס'ה עטליכע פופציק מיטגלידער, איז דער איינציגער ביי היינט צו-טאג פעסטער און דיסציפלינירטער פאראיין.

די ארבעטער פון דעם פאראיין טיילען זיך מיט זייערע ארבייטסלאזע. יעדער שטענדיגער ארבייטער גיט אראפ אנדערטהאלבען פראצ. פיינאנס פאר די בייטסלאזע ארבעטער.

זונטאג דעם 5 ה. ח. איז פארגעקומען א קאנפערענץ פון אלע שטענדיגע ארבעטער, גערופען דורך דער פערוואלטונג. אויף דער קאנפערענץ איז איינשטימיג בעשלאסען געווארען צו רעגולירען די בעקערייען, וועלכע צאהלען נישט לויט דעם קאלעקטיווען אפמאך, וועלכער איז געשלאסען געווארן מיט אנדערהאלבען יאהר צוריק צווישען די בעקער מייסטער און בעקער ארבעטער — וואו זיי ארבייטען פאר א מינימאלען געהאלט.

דאס זענען די בעקערייען: פאטאושניק, פאמעראנץ און מאטעל ווייגנארט.

די קאנפערענץ האט אויך נישט פערגעסען אין דעם מצה-סעזאן, וועלכער איז שוין נאהנט — און געגעבען א טראכט ווי אזוי צו בעשעפטיקען וואס א גרעסערע צאהל ארבייטסלאזע ביי דער ארבייט. צוליב דעם אויבענדערמאנטען האט די קאנפערענץ בעשלאסען נישט דערלאזען, אז די מצה בעקער'ס זאלען צונעמען זייטיגע ארבייטער, וועלכע האבען א גאנץ יאהר נישט קיין שייכות מיט'ן בעקער-פאך. אזא מעלדונג געפונט זיך אין דער היינטיגער צייטונג.

די קאנפערענץ האט אויך אויסגעוועלט א מצה-קאמיסיע פון 6 פערזאהן, אין וועלכער ס'געהען אריין: מלך שטריימאן, סרול האבערבערג, יוסף גיסער (סעקרעטאר), מענדיל פרידמאן, ירמי' שטריימאן און שלאמקע בערנעמאן. גער.

פון „השומר הצעיר"

אין צוזאמענהאנג מיט די 25-יעהריגע יובילעאום-פייערונגען פון „השומר הצעיר" האט דער ארטיגער נעסט צונויפגערופען א ברייטע פערזאמלונג פון סימפאטיקער, פריינד, ווי אויך די מיטגלידער פון שומרי'שען קיבוץ „בחזית" אין ראדאם, אויף וועלכע ס'איז ארומגערעדט געווארען די אופנים פון פאפולאריזירען צווישען די לערנענדע און ארבייטער-יוגענד די חלוציש-ציוניסטישע אידעען פון „השומר הצעיר". אין די נעכסטע טעג ווערט איינגעארדענט א גראנדיעזע אקאדעמיע מיט'ן אנטייל פון א"י-שלוחים צו דער פוילישער בעוועגונג.

די יובילעאום-פייערונגען וועלען זיין דער אנהויב פון א ווייטערע פראפאגאנדיסטישע און ערציהערישע אקציע צווישען דער ראדאמער יוגענד פאר'ן געדאנק פון דעם חלוצי'שען ציוניזם.

גארדוי-אקאדעמיע ביי נ. צ. א.

פרייטאג דעם 10 ד. ח. א זייגער 7^{30} אוונד — קומט פאר אין לאקאל פון נ. צ. א. א פייערליכע גארדוי אקאדעמיע. מיט רעדעס וועלען ארויסטרעטען די ח"ה י. לעשטש, אינזש. ראזענבערג און אנד. איינטריט פריי.

לימוד

קולטור-קאמיסיע ביי דער ציונ. ארג. (זשעראמסקי 25) אנשליסענדיג זיך צום לימוד-התנ"ך יום-יום פראקלאמירט דורך לשכת-התרבות העולמית וועט פרייטאג כ"א שבט 10\2 ד. י. 7^{30} פינקטליך

התנ"ך

אוונד פארקומען אין אייגענעם לאקאל א תנ"ך-פארלעזונג דורך ה' פעלל פון ספר ירמי' (די קאפיטלען כ"ט און ל') איינגאנג פריי. געוואונשען מיטצונעמען מיט זיך תנ"כ'לעך.

געפונען 7 טויזענד זל.

ביי א נישט יודישע בעטלערין.

ווי עס געהען ארום אין גאס קלאנגען האט געזאלט די סאניטארע מאכט פערהאלטען, עהערנעכטען מיטוואך אויף דער רווינסקא גאס, א נישט יודישע בעטלערין, ביי וועלכע מ'האט געפונען בעת דער דיזענפעקציע 7 טויזענד זל.

ווייזט אויס, אז דאס בעטלער-„פאך" איז אונטערנאציאנאל און אויף זאמלען און בעהאלטען קניפלעך זענען נישט בלויז יודישע שנארער'ס קיין ספעציאליסטען.

א נייער באהן-וואקזאל אין ראדאם

מ'האט שוין לאנג גערעדט פון דעם, אז אין ראדאם זאל אויפגעשטעלט ווערען נאך א באהן-וואקזאהל. היינט ווערט די דאזיגע פראגע, ווי מען הערט, אקטועל. דער נייער וואקזאל זאל וואהרשיינליך אויפגעבויט ווערען נעבען באהן-דורכפאהר אויף לובלינער גאס.

אין צוזאמענהאנג דערמיט, זאל די שטאדט-פערוואלטונג אנהויבען די ערשטע ארבייט, וואס זאל בעשטעהן פון אויסגלייכען דעם באדען פון זשעראמסקי גאס ביז צום דערמאנטען דורכפאהר.

אויטאבוסען-קאמוניקאציע זאל ווידער אנהויבען קורסירען אין שטאדט

עס געהען קלאנגען, אז ס'זאל ווידער בעגייט ווערען די שטאטישע אויטאבוסען-קאמוניקאציע.

פון קאנצערט-אוונד אין וועלט-פערבאנד.

היינטיגען זונטאג איז אין לאקאל פון וועלט-פערבאנד פארגעקומען א מוזיקאליש-וואקאלישער אוונד. עס האבען זיך בעטייליגט: א. גוטמאן (פידל), פרל. פ. קורץ (אקאמפאניאמענט) — אלע ביידע שילער אויפן העכערן קורס פון ווארשאווער קאנסערוואטאריום — פרל. מ. גראספעלד (געזאנג) און פרל. צ. האכבערג (סאלא פארט. און אקאמפ).

דעם קאנצערט הויבט אן א. גוטמאן מיט פאגאניניס XII סאנאטע ע מאלל.

שוין ביים אויספיהרען די צווייטע שאפענס מאזורעק א. מאלל (טראנסקריפציע אויף פידעל דורך קרייזלער'ן) ווערט מען בעהערשט פון די טרוימערישע שטימונגען, וועלכע ס'האט דורכגעלעבט דער געניאלער קאמפאזיטאר שאפען. לאנג געפינט מען זיך אונטערן איינדרוק פון גרויסע וויזיאנערישען שעפער. ביז דער טאלאנטפולער פידלער גוטמאן געהט איבער צו פ. קירמאנס העברעאיש ליד, וואס איז דורכגעדרינגען מיט יודישע און ארינטאלישע מאטיוען. ביים אויספיהרען דאס דערמאנטע ליד פערשווינדט דער קאנטראסט און מיר אטעמען אביסל... מיט ארץ ישראל'דיגע לופט.

גוטמאן פיהרט נאך אויס בראמס אונגארישען טאנץ נומ. 1 נאך וועלכען עס ענדיגט זיך די ערשטע טהייל.

די צווייטע טייל סאלא אויף פארטעפיאן הויבט אן פרל. צ. האכבערג, וועלכע שפילט שובערט'ס צוויי שאפונגען שערצא און מענועט. נאכהער מאצארט'ס ראנדא. זי ווערט בעשאנקען מיט הילכיגע אפלאדיסמענטען.

אין ווייטערדיגען המשך פון קאנצערט טרעט-אויף פרל. מ. גראספעלד. זי בעזיצט א גוטען שטימע-מאטעריאל און ווייזט ארויס פעהיגקייטען פון קאלאראטור-געזאנג. זי זינגט אנ'אריע פון „האלקא" מאנושקא'ס און שובערט'ס סערענאדע. הגם זי איז א דעביוטאנטין און איהר שטימע איז נאך נישט געשולט — דאך נאכ'ן אבזינגען די צוויי שאפונגען ווערט זי אויפגעפאדערט פון פובליקום צו זינגען אויף ביס.

מיר מיינען, אז פרל. גראספעלד וואלט נאך א געהעריגע שולע דערגרייכט א קאריערע.

אין דער דריטער טייל פיהרט-אויס א. גוטמאן וויעניאווסקי'ס פידעל-קאנצערט ד. מאלל I און II טייל, מישא עלמאנס אלי, אלי, ברוך'ס כל נדרי נאוואצעק'ס פערפעטום מאבילע. אזוי ווי אין דער ערשטער טייל, צייכענט זיך אויך דא אויס גוטמאן מיט זיין פיינער אינטערפרעטאציע און גוטע טעכניק, ספּציעל ביי דער לעצטער שאפונג.

הערענדיג גוטמאנ'ען דאס איצטיגע מאהל קען מען ארויסזאגען די מיינונג, אז ער מאכט געהעריגע פארשריט אין זיין מוזיקאלישען שטודיום. בעזונדער'ס בעמערקען מיר דאס ביי וויעניעווסקי'ס קאנצערט.

דער אקאמפאניאמענט פון פרל. פ. קורץ איז געווען א הארמאניזירענדע און בעהויכט מיט מוזיקאלישען געפיהל. א שאד, וואס זי האט נישט אויסגעפיהרט סאלא עטליכע זאכען.

• • •

דער קאנצערט איז ארגאניזירט געווארען דורך דער עקיבא-ביבלאטעק, אבער א דאנק דער איניציאטיוו פון די ה"ה ש. האלצקענער און ב. פיינגאלד.

ביי דער געלעגענהייט פערדינט בעזונדער דערמאנט צו ווערען דער סעקרעטאר פון וועלט-פערבאנד ה' זיסקינד פאר זיין אקטיווע מיטווירקונג, אז דער קאנצערט זאל רעאליזירט ווערען.

X.

ווער האט געשפענדעט פאר דער ווינטער-הילף-אקציע אין ראדאם.

צו 10 זל. האבען געגעבען: יחיאל דאנציגער, יודעל קויפמאן, פראנצישקא פאזנאנסקא.

צו 5 זל. האבען געגעבען: יהושע בושאצקי, ישע׳י אייגער, יאאכים אייגער, ה. קעססענבערג, שלמה קורץ, מרדכי קארמאן, משה קלעפפיש, באריס ליפשיץ, סאבעק ראזענשיין, לעאן שפערבער.

4 זל. האט געגעבען זכריה קירשענבוים.

צו 3 זל. האבען געגעבען: הענעך צימערמאן, מ. ראפאפארט, יחיאל ישעי׳ רוטמאן.

2 זל. האבען געגעבען: ישראל גאלדשטיין, ישראל נוסבוים.

40 זל. האט געגעבען בוימאן.

מיט א בלייפעדער אין האנט

שוין דאס דריטע יאהר ווי אין אונזער מלוכה איז דערהאלטען געווארען דאס גלייכגעוויכט פון בודזשעט, וואס ווירקט זייער גינסטיג אויף דער גאנצער ווירטשאפט אין פוילען.

אבער ניט נאר די מלוכה איז פעראינטערעסירט אין גלייכגעוויכט פון בודזשעט. עס באמיט זיך וועגען דעם יעדע ווירטשאפט-אינטערנעמונג, באנק, געוועלב, טעאטער, אדוואקאט, ביוראליסט, אגראריער און דאקטאר.

יעדער מוז לעבען, אזוי ווי מען זאגט, מיט א בלייפעדער אין דער האנט. דער ארבעטער מוז פון פריער באשטימען אויף וואס ער וועט פערנוצען זיינע פארדינסטן א גוטע בעל-הביתטע דערהאלטענדיג געלט פון מאן, מאכט גלייך דעם בודזשעט און באמיט זיך געניי, דעם בודזשעט אויסצופילען.

אבער דאך טרעפט זעהר אפט, אז ביים בעסטען ווילען איז שווער צו פארבינדען איין עק מיטן צווייטען. און דא דארף מען א נייעם פאלטען, אנצוגער פאר קינדער, וואס ניט קוקענדיג אויפן בודזשעט רייסען זיי די הויזן און רייבן אויס די ארעמס. און דא זענען טייל ארטיקלען טייערער געווארען, דא א קרענק, הוצאות אויף הילף, אומדרינגליכער ארויספאהר.

אין אזעלכע פאלען ווי אין אנדערע ראטעוועט א געווינס אויף דער לאטעריע. ווער עס האט אין זיין בודזשעט ארייינגעשטעלט א פאזיציע „א לאס אויף דער לאטעריע" — דער קען האפען אויף א הילף און רעטונג. דעם 23-טען פעברואר פאנגט אן די ציהונג פון דער ערשטער קלאס פון דער נייער 44-טער קלאסען-לאטעריע אין וועלכע די שאנסען פון געווינסען זענען גרעסער ווי אין דער פריהערדיגער. נישט איינעם וועט די אויסגאבע אין בודזשעט, זעהר גינסטיג אויסטאלען, נישט איינעם וועט זיך צוריקקעהרען די סומע מיט א גרויסען איבערוויכט, פון וועלכע מען וועט קענען דעקען נישט נאר דעם חודש׳ליכען דעפיציט, נאר אויך פערברייטערען זיין הארט לעבען.

דאס איינפאכע מיטעל פון ארויסנעמען פון די טאג-טעגליכע דאגות און קלאפאטען, דארף יעדערער אויספראבירען און אומבעדינגט קויפען א לאס אדער כאטש א טייל פון א לאס.

פון רעדאקציע.

צוליב מאנגעל אין פלאץ איז נישט אריין אין היינטיגען נומער דאס ארטיקעל פון א האנדווערקער-טהוער, וועלכער שטעלט זיך אב אויף די סיבות צוליב וועלכע עס איז נישט צושטאנדגעקומען דער שלום צווישען די צוויי האנדווערקער-ארגאניזאציעס: רווינסקא 1 און וויטאלדא 10. דאס ארטיקעל קומט די צווייטע וואך.

KINO APOLLO

ביז זונטאג איינשליסליך
פראנצויזישע פראדוקציע
דער בעסטער פילם
KONFLIKT
אין די הויפט-ראל:
די אויסגעצייכענטע ארטיסטען פון „תפיסה אהן קראטען"
גארינגע לובאירע
אנניע דוקאוקס
ראגערס דושעסנע
איבערן פראגראם וואך-צוזאבען

גרויסער פריהמארגען פראגראם
שבת 1, 3, און זונטאג 1^{30} 12 און
OSŁY ALPEJSKIE
אין די הויפט-ראלן:
פליפ און פלאפ
איבערן פראגראם: קאלירטער צוגאב און פאט-וואך
Od Poniedziałku
א זעהר שענער פילם
Przygody Tomka Sawayera

KINO APOLLO

וועלכע ראד. יודן האבן אבגעזאגט זייערע בעשטייערונגען לטובת דער פליטים-אקציע

דער פליטים-קאמיטעט מעלדעט וועגען פאלגענדע פערזאנען, וואס האבען אבגעזאגט צו בעשטייערען זיך פאר די יודישע פליטים פון דייטשלאנד, טראץ דעם, וואס מ׳האט זיך געווענדעט צו זיי מיט בריעף.

שמואל צוקער, (פערעצא 16)

שמעון גרין, (שענקעוויטש 4),

בן ציון מינצבערג (פילסודסקי 15),

ישראל שטיינבוים (רינעק 12)

מ. שווארצפיטער (וואהעל 1)

יעקב טייטעלבוים (פילסודסקי),

לייב הענדעל (סלאוואצקיעגא 2).

אויף דער ליסטע נומ. 3 האט על פי טעות פיגורירט אלי צוקער רעיא 4.

געזאמעלט פאר די פליטים

דורך די ה״ה שמחה ניימאן און שלמה הימעלפארב איז געזאמעלט געווארען אויף א תנאים 30 זל. פאר די פליטים,

בעקאנטמאכונג

מיר מאכען דערמיט בעקאנט די יודישע בעפעלקערונג אין ראדאם אז דער

הכשר פאר די קאנצעסיאנירטע ריטועלע יאטקעס

אויפ׳ן חודש שבט, איז פון

בלאהעט קאליר

כשר פלייש פאדערט ביים קצב ער זאל אייך ווייזען דעם הכשר. אין די יאטקע וואו קיין הכשר געפינט זיך נישט, טאר מען קיין פלייש נישט קויפען.

מחזיקי הדת ועד הכשרות
אין ראדאם

Najlepsze, najmilsze i najtańsze prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ, אפאטאוו, וויערזשבניק

העלדישקייט פון היגן ראש ישיבה

נישט ווייט פון בית-המדרש וואו עס געפונט זיך די „ישיבת בית יוסף" האבן זיך ווי געוועהנליך געגליטשט אייניגע יונגלעך. אין א געוויסען מאמענט האט א יונגעל פון היגען פרנס אפרים בלום אלארמירט, אז אונטער איהם האט זיך דאס אייז איינגעבראכען און ער איז אין די אויגען פון אלע ארונטער אונטער׳ן וואסער.

אויף די פערצווייפעלטע הילפ׳ס-רופען איז אנגעלאפען דער ראש ישיבה מיט אייניגע תלמידים פון די נאווראדאקער ישיבה און נאך אנווענדען פערשידענע מיטלען איז קוים געלונגען דאס דערטרונקענע יונגעל מיט א שטריק אפוירצושלעפען פון אונטער׳ן וואסער.

אין א שווער פער׳חלש׳טען צושטאנד האט מען איהם נאכ׳ן מאכען אייניגע איינשפריצונגען, געראטעוועט דאס לעבען.

פון קרייז-געריכט

ביי א קריסטליכען קצב האט געארבייט אלס פליישער דער היגער יודישער יונגערמאן ק. פון וועלכען זיין ארבייטסגעבער איז געוועזען פולשטענדיג צופרידען.

צוליב א פאדערונג פון א לוין-הוספה האט דער יודישער ארבייטער געווארפען די ארבייט און אויף זיין ארט איז דאן אנגעקומען א קריסטליכער ארבייטער.

צוליב דעם וואס דער ארבייט׳ס-געבער איז נישט געוועזען שטארק צופרידען פון לעצטען האט ער נאכגעגעבען דעם יודישען פליישער די פערלאנגטע הוספה און איהם צוריקגענומען צו דער ארבייט.

צווישען דעם יודישען און קריסטליכען ארבייטער איז דאן אויסגעבראכען א קריגעריי און לויט די מעלדונג פון קריסטליכן ארבייטער האט דער יודישער פליישער נעזאלט זיך אויסדרוקען בעליידיגענד אויף די קריסטליכע רעליגיע.

צוליב דער דערמאנטער מעלדונג איז דער יודישער פליישער צוגעצויגען געווארען צו פעראנטווארטליכקייט פאר פראפאנאציע.

פאריגע וואך איז ער געשטאנען פאר׳ן קרייז-געריכט אויף דער ארויספאהר-סעסיע און ער האט בעקומען 10 מאנאטען תפיסה.

ער געפונט זיך אויף דער פריי אונטער פאליציי־אישער אויפזיכט.

וויטערדיגע דעמיסיעס

אין צוזאמענהאנג מיט׳ן קהלה-טומעל האט אויך דער ה׳ יחיאל וויינבערג — פארשטעהער פון די ציונים אין דער קהלה — ארייינגעשיקט צום סטאראסטא אין אפאטאוו א ביטע וועגען דימיסיע.

אויך לגבי די דימיסיע איז נאך נישטא קיין שום בעשלוס פון די אויפזיכטס-מאכט.

נייעס פון אילזשא (דרילטש)

די וואהלען אויף א רב, וועלכע האבען געזאלט פארקומען דעם פאריגען זונטאג, זענען דורך די אויפזיכטס-מאכט איבערגערוקט געווארען אויף דעם נעכסטען זונטאג.

דער בעשלוס פון די אויפזיכטס-מאכט איז געקומען צוליב דעם פערלאנג פון דער ארטיגער יודישער בעפעלקערונג מען זאל דעם ממלא מקומו פון נפטר ארייינשטעלען צווישען די קאנדידאטען, וואס די קהלה האט צוליב פערשידענע טעמים געהאט דורכגעלאזט.

ווי מען גיט איבער אייער מיטארבייטער איז די אויפרעגונג געגען דעם בן הבדחן און חתן ה׳ פישער א געוואלדיג גרויסע.

דרילטש האט אנ׳אלטען רב, וועלכער האט מעהר נישט געהאט ווי אנ׳אייניציגע טאכטער.

זיין איידעם האט ער מיט יאהרען צוריק איבערגעגעבען זיין רבנות. ווען דער איידעם — דער דרילדזשער רב — איז לעצטענס נפטר געווארן, בלייבט דאס רבנות צוריק ביים אלטען 80-יעהריגען רב, — אזוי, אז פאקטיש האט דרילטש א רב, ווען ס׳איז צוליב פארמעלע טעמים ארויסגעגעבען געווארען דער קאנקורס האבען דעריבער קיין שום פעראנטווארטליכע רבנים זיך נישט געוואלט אנגאזשירען, נאר דער איינער בדחניש-פישערישער, זוהן און איידעם האט פערשטאנען, אז דא קען איהם אפשר געלונגען מיט זיינע בדחני׳שע דרשות, וועלכע ער האט זיך אויסגעלערענט אויף די חתונות ביי זיין פאטער טוביה בדחן פון טארנאוו.

דעם לעצטען שבת איז דער דערמאנטער יהודא לייב סאובעל געקומען אין שוהל זאגען זיין בדחני׳שע וואהלרעדע. דער אלטער גרייז-גראהער רב איז דאן ארויף אויפ׳ן בעלעמער און פאר׳ן גאנצען עולם אויסגעשריגען, ממש אויסגעוויינט זיין צער אויפ׳ן נפטר און זיין איבערגעבליבענע פאמיליע.

דער רב-אספיראנט האט אבער וועניג אכט געלעגט אויפ׳ן וועה-געשריי פון אלטען רב, וועלכער האט בעוויינט זיין אייגאונאייציגען איידעם און איבערגעשריגען דעם אלטען רב און מיט זיינע בדחני׳שע דעקלאמאציעס „בעווייזען" ווי „פאסיג" ער איז פאר דער שטאדט.

דער אלטער רב איז דאן געפאלען אין אהנמאכט.

די ילדזשער יודען פרעגען: וואו זענען די שכנות׳דיגע רבנים ווי הרבי מ׳אסטראוועץ, הרב קעסטענבערג און די אנפיהרערשאפט פון יח״ל, וועלכע האלט יענעם אלס אינקאסענט פאר יח״ל-פושקעס.

Kino ADRIA Do niedzieli dnia 12 lutego włączn.
podwójny program: 1. Ultimatum
rol. gł. Dita Parlo i Erk Stroheim
2. Wesoła komedia muzyczna p. t. «Subretka»
Od poniedziałku dnia 12 lutego rb.
„Rena" w rol. gł. St. Engelówna, L. Niemirzanka, J. Stępowski, Cybulski,
Piękny polski film

Kino ADRIA
שבת דעם 11
זונטאג דעם 12
פריהמארגען - פילמען
„Meksykańskie noce"
w rol. gł. D. Lamour, Ray Milland

אבאנאמענטס פרייז:
פאר א חודש אין פוילען זלאט
אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק
אין אנדערע לענדער 30 סענט.

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr.
w tekscie mm 1 szp. 60 gr.
na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.

1-szaï ostatnia strona liczą 10 szpalt

Redaktor CH. M. HERC

tel. 15-18 טעל.

Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Szwarlikowska 20